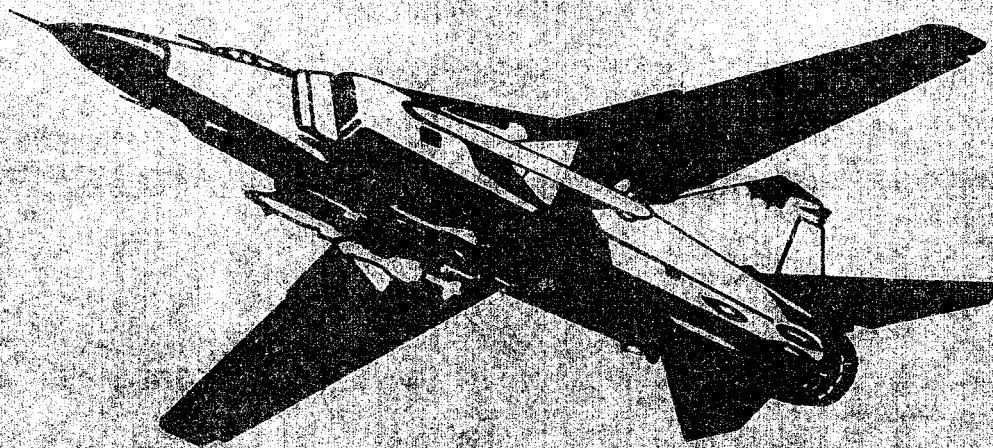

EXNR: 67

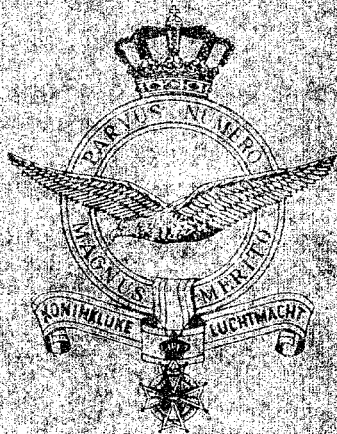
BIBEX.

KONINKLIJKE LUCHTMACHT

INLICHTINGEN

SAMENVATTING

(ISAM)

5 / '80

Uitgegeven door de Luchtmachtstaf - Afd. Inlichtingen en Veiligheid

MINISTERIE VAN DEFENSIE
LUCHTMACHTSTAF

Afd.: Inlichtingen en
Veiligheid.

Nr. : AIV/0964/G-80

EX.NR.: 67

2509 LM 's-Gravenhage, 19 juni 1980
Prins Clauslaan 8
Tel. 81 43 21

Aan:
Zie verzendlijst.

INLICHTINGENSAMENVATTING

(ISAM 5/80)

Deze ISAM is een nationaal inlichtingendokument.
Behoudens voorafgaande toestemming van het Hoofd
van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van
de Luchtmachtstaf mag de inhoud niet

- a. ter inzage worden gegeven aan buitenlanders;
- b. ten overstaan van buitenlanders in discussie
worden gebracht;
- c. worden gekopieerd.

VERZENDLIJST, behorende bij Inlichtingsamenvatting nr. 5/80
d.d. 19 juni 1980

<u>Aan:</u>	<u>Ex.nr.:</u>	
Chef Staf (Luchtmacht) van de Inspecteur Generaal der Krijgsmacht	1	*)
Chef Defensiestaf t.a.v. Hoofd SIDS	2	
C- CTL	3	
C- Vlb Soesterberg	4	
C- Vlb Leeuwarden	5	
C- 322 Squadron)	6	
C- 323 Squadron) d.t.v. C- Vlb Leeuwarden	7	
C- GPLV/Vlb Deelen	8	
C- 298 Squadron)	9	
C- 299 Squadron) d.t.v. C- GPLV/Vlb Deelen	10	
C- 300 Squadron)	11	
C- Vlb Volkel	12	
C- 311 Squadron)	13	
C- 312 Squadron) d.t.v. C- Vlb Volkel	14	
C- 306 Squadron)	15	
C- Vlb Eindhoven	16	
C- 314 Squadron d.t.v. C- Vlb Eindhoven	17	
C- Vlb Twenthe	18	
C- 313 Squadron)	19	
C- 315 Squadron) d.t.v. C- Vlb Twenthe	20	
C- Vlb Gilze-Rijen	21	
C- 316 Squadron d.t.v. C- Vlb Gilze-Rijen	22	
C- 12GGW	23 + 69	
C- 3GGW	24 + 70	
C- 5GGW	25 + 71	
C- CRC/MiLATCC	26	
C- LVM Groep	27	
C- 1LK t.a.v. C- ASOC	25 + 29	
C- CLO	30 t.e.m. 32	
C- LIMOS	33	
C- LETS)	34	
C- KKLS)		
C- KLS tevens Vlb Ypenburg	35	
Directeur Luchtmacht Stafschool	36	
Lumat [redacted]	37	*)
Defat [redacted]	38	*)
Defat [redacted]	39	*)
Defat [redacted]	40	*)
Lumat [redacted]	41	*)
Defat [redacted]	42	*)
LaLumat [redacted]	43	*)
Defat [redacted]	44	*)
Defat [redacted]	45	*)
Defat [redacted]	46	*)

I.a.a.:

<u>I.a.a.:</u>	<u>Ex.nr.:</u>
Voorzitter van het Comité Verenigde Inlichtingen- diensten Nederland	48
Hoofd HARID	49
Hoofd LAMID	50 + 51
Hoofd IDB d.t.v.Lu-Liaison Officier	52
DPKLu	53
DMKLu	54
DEBKLu - SCFin/PSCFin - SCAut - SCOrg	55
HPMV Brussel	56
NMR Neth. SHAPE t.a.v. Maj. [REDACTED]	57
NMR Neth. AFCENT t.a.v. Maj. [REDACTED]	58
NAK 2ATAF t.a.v. Lt-Kol. [REDACTED]	59
Neth. Support Unit AAFCE t.a.v. Lt-Kol. [REDACTED]	60
C- 1LVG	61
<u>Intern aan:</u>	
BDL - PCLS - SCO - SCPL	62
H- AOD)	
H- ALBV) ter circulatie	63
H- AV)	x)
H- AOB	64
H- APL	65
H- Sectie Contra-Inlichtingen	66
AIV/Inl Bibliotheek	67
Reserve exemplaren	47 + 68

-----
*) ter info, daarna retour aan het Hoofd van de
Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van de
Luchtmachtstaf.

I N H O U D S O P G A V E

	<u>Blz.:</u>
<u>HOOFDSTUK I - CURRENT INTELLIGENCE</u>	I.1
<u>Vlieg- en oefenactiviteiten in de "forward area"</u>	I.1
Algemeen	I.1
Parade in Praag ter gelegenheid van 9 mei	I.3
Belangrijke meerdaagse verplaatsingen bij de eenheden in de "forward area"	I.3
Aeroflot vluchten naar vliegvelden in de "forward area"	I.4
<u>SLAGORDE MUTATIES/VLIEGTUIGEN</u>	I.5
Vliegtuigconversies in de "forward area"	I.5
<u>SLAGORDE MUTATIES/GELEIDE WAPENS</u>	I.7
Subordinatie van nieuw waargenomen SA-8 rgt. in de DDR	I.7
<u>INFRASTRUCTUUR</u>	I.7
Infrastructurele ontwikkelingen op WP vliegvelden in de "forward area"	I.7
<u>LUCHTVERDEDIGING/TRAINING EN TAKTIEK</u>	I.8
SA-7 g/l geleide wapen systeem voor diverse doeleinden inzetbaar	I.8
Grensoverschrijding door FLOGGER-B van het 16e TLL jagerrgt. FALKENBERG	I.10
<u>LUCHTVERDEDIGING/NIEUWE WAPENSYSTEMEN</u>	I.11
Mogelijk nieuw g/l gw systeem in de DDR	I.11

<u>OFFENSIEVE LSK/TAKTIEK EN TOEPASSING</u>	I.11
Lucht/grond aanvallen met ondersteuning van "ESCORT JAMMERS"	I.11
Ontwikkeling aanvalstaktieken met de HIND gevechtshelikopters	I.11
"Secondary rôle" voor WP verkenningstoe- stellen	I.14
<u>OFFENSIEVE LSK/NIEUWE WAPENSYSTEMEN</u>	I.14
Nieuwe variant van de FLOGGER-D/(FLOGGER-J)	I.14
<u>LUCHTSTRIJDKRACHTEN/ALGEMEEN</u>	I.17
Mogelijk opheffing van Sowjet jachtvlieg- korpsen in de DDR	I.17
Trends in het beoefenen van operationele verplaatsingen door WP luchtmachteenheden in de "forward area"	I.18
Binnenlands luchtnet van INTERFLUG	I.19
Vliegtuigleveranties aan Ethiopië	I.19
Slagorde in Syrië	I.20
<u>GRONDSTRIJDKRACHTEN</u>	I.20
Uitvoering van de zgn. "BREZHNEV REDUCTIONS"	I.20
<u>MILITAIR ALGEMEEN</u>	I.21
Militaire opslag van WP wapens	I.21
<u>MILITAIR/POLITIEK ALGEMEEN</u>	I.22
Uitluisteren van Westerse radio-uitzendingen in de DDR	I.22
✓ <u>HOOFDSTUK II - ENKELE SUMMIERE FACETTEN VAN DE</u> <u>LOGISTIEK BIJ DE WP-LSK</u>	II.1/II.9

✓	<u>HOOFDSTUK III - WP AMPHIBIOUS CAPABILITIES</u>	III.1/III.7 + 1 Bijl. (1 blz.)
/	<u>HOOFDSTUK IV - POLITIEKE ONTWIKKELINGEN</u>	IV.1/IV.9
/	<u>HOOFDSTUK V - ASPECTEN MET BETREKKING TOT REIZEN</u> <u>NAAR COMMUNISTISCH GEREGERDE LANDEN</u>	V.1/V.29

HOOFDSTUK I - CURRENT INTELLIGENCE

Vlieg- en oefenactiviteiten in de "forward area"

1. Algemeen. Door een vrij lange periode (29 april t.e.m. 11 mei) waarin de Sowjet lsk in de "forward area" inactief waren, was er gedurende het eerste deel van deze verslagperiode, sprake van een beperkt aantal vliegbewegingen. Door de NVA/lsk werd echter wel intensief gevlogen. Op 13 mei werd door de WP lsk en met name de Sowjet lsk een begin gemaakt met een periode waarin intensief is gevlogen. Zowel de overwegend goede (vlieg-)weersomstandigheden, als wel de fase van de opleidings- en oefencyclus, waren hieraan mede debet.

2. Zeer veel waargenomen vliegbewegingen stonden in verband met de zgn "vliegercategorisatievluchten" bij alle Sowjet jager- en jaborregimenten van het 16e TLL, alsmede bij de heli-eenheden in de DDR en bij de NVA/lsk. Overige vliegactiviteiten stonden veelal in het teken van de zgn. "secondary rôle training". Ook enkele verkennings-eenheden beoefenden hun neventaak, waaronder de BREWERS-D van WELZOW.

3. Bijzondere "Intelligence Collection Flights" (ICFs) werden niet waargenomen. De op SPERENBERG (DDR) gestationeerde COOTs-A voerden wel regelmatig vluchten uit boven het grondgebied van zowel de DDR als Tsjechoslowakije, waarbij incidenteel op MILOVICE (Sowjet Div. in Tsjechoslowakije) werd geland.

4. Periode 1 t.e.m. 19 mei. Als gevolg van de lange vliegstilte bij de Sowjet lsk waren de vlieg- en oefenactiviteiten in de eerste helft van deze verslagperiode gering. De NVA/lsk, die in feite alleen op 1 mei volledig inactief waren, hebben een aantal dagen intensief gevlogen. De Sowjet lsk beperkte zich vóór 12 mei tot een aantal passagiers- en transportvluchten.

5. Periode 20 t.e.m. 31 mei. Bijzonderheden in de vlieg- en oefenactiviteiten van de WP lsk werden gedurende deze periode niet onderkend. Het aantal tactische vliegbewegingen nam in de laatste week van deze maand iets af; het vliegweert was zeer wisselvallig. De overige dagen werd er m.u.v. de weekend dagen, intensief gevlogen, vnl. als gevolg

van de vele

van de vele lsk/lvd oefeningen en de zgn. "vliegercategorisatie".

6. Lsk/lvd oefeningen van 1 t.e.m. 31 mei. Vanaf 13 mei werd er in de "forward area" door de WP lsk/lvd eenheden veelvuldig deelgenomen aan oefeningen van uiteenlopende aard. Diverse één- en meerdaagse lsk/lvd oefeningen hebben in de gehele "forward area" plaatsgevonden. Op 13, 20, 29 en 31 mei vonden grotere multinationale oefeningen plaats. Veelal waren de g/l geleide wapen eenheden bij deze activiteiten betrokken. Een uitzondering hierop maakten de SA-8 regimenten. Op 15 mei waren zowel FLOGGERS, afkomstig van SLUPSK (Poolse lsk) als van KOLOBRZEG (4e TLL) betrokken bij een kleine lvd oefening boven het westen van Polen. De FLOGGERS van SLUPSK voerden daarbij onderschepingsvluchten uit vanaf het verspreidingsvliegveld PIENIEZNICA. Bij alle oefeningen en m.n. in Polen waren veel verspreidingsvliegvelden geactiveerd en voor korte of langere tijd bezet. Hiertoe behoorden o.a. de vliegvelden PLOTY, NADARZYCE, OLESNICA en DEBICA. In de DDR werd veelvuldig gebruik gemaakt van GARZ, GNOIEN en LUCKAU-ALTENO. Alle velden werden vnl. aangevlogen door de nat. lsk. Op 20 mei werd bij de Tsjechische lsk een alarmoefening gehouden, terwijl een aantal eenheden boven het noorden van Hongarije en het oosten van Tsjechoslowakije aan een multinationale lvd oefening deelnam. Aan het einde van de maand gaf de oefening "WEZNA" die in Polen werd gehouden aanleiding voor intensieve oefenactiviteiten bij Poolse- en Sowjet Strijdkrachten gelegerd in Polen alswel bij Oostduitse Strijdkrachten die daartoe naar Polen verplaatst waren.

7. Vliegercategorisatievluchten. Op 12 mei werd een begin gemaakt met vluchten in het kader van de vliegerkwalificatie bij de Sowjet jager- en jabo-divisies in de DDR. In verband hiermee werden diverse typen vliegtuigen naar de divisie (hoofdkwartier-)velden DAMGARTEN, ZERBST en GROSSENHAIN overgevlogen. Voor hetzelfde doel werden helikopters van een groot aantal vliegvelden overgevlogen naar de basis MAHLWINKEL (16e TLL).

Commentaar: Het vliegverkeer kan over de gehele maand genomen intensief worden genoemd. De waargenomen vliegstilte bij de Sowjet lsk duurde nagenoeg evenveel dagen als in 1979. De reden voor de lange vliegstilte periode in deze tijd van het jaar is gelegen in het feit dat zowel 1 als 9 mei belangrijke feestdagen zijn. De vliegercategorisatievluchten gingen

gepaard met de daarvoor normale verplaatsingen. Bij alle gecombineerde oefeningen lag het accent op het totale aspect van de luchtverdediging. Het totaalbeeld van de tactische vliegbeweging kan normaal worden genoemd voor de tijd van het jaar.

8. Parade in Praag ter gelegenheid van 9 mei. In verband met de viering van "de dag van de overwinning" werd dit jaar de 5-jaarlijkse parade gehouden. Onderdeel van deze parade was een "fly-past" met vliegtuigen van de Tsjechische lsk. FISHBEDs, FLOGGERS, HINDs, HIPs en FITTERs maakten deel uit van de "fly-past". Voorafgaande aan deze parade werden 3 zgn. "rehearsels" gehouden t.b.v. de deelnemende grondtroepen terwijl een aantal dagen werd voorgeoefend door de deelnemende eenheden van de luchstrijdkrachten. De deelnemende toestellen waren daartoe reeds bijna 2 weken op CASLAV gestationeerd.

Commentaar: Ook bij de parade in Hongarije begin april waren er meerdere vooroefeningen noodzakelijk. Bij de uitvoering van een "fly-past" door NSWP lsk eenheden blijken, in sommige gevallen zelfs visueel waarneembare navigatie hulpmiddelen benodigd te zijn. Deze elementaire navigatieapparatuur werd o.a. waargenomen op daken van huizen bij de parade in Hongarije. Dit alles toont eens te meer aan dat het formatievliegen tijdens een parade voor de NSWP lsk eenheden nog de nodige problemen oplevert.

9. Belangrijke meerdaagse verplaatsingen bij eenheden in de "forward area". In de afgelopen maand hebben zich naast de routine verplaatsings-oefeningen, al of niet in verband met lsk/lask oefeningen, nog enkele verplaatsingen voorgedaan die vermeldenswaard zijn, zoals:

- a. 3 t.e.m. 10 mei: de verplaatsing van een Hongaars jagerrgt (PAPA?) naar het Poolse vliegveld GDYNIA.
- b. 12 t.e.m. 30 mei: de verplaatsing van het jagerrgt MERSEBURG (16e TLL) naar de Sowjet-Unie, gevolgd door de terugkeer naar ALLSTEDT.
- c. 14 mei: volledige ontruiming van NEURUPPIN, als gevolg waarvan het jabowrgt zich op TEMPLIN bevindt.

d. 26 t.e.m. 29 mei

- d. 26 t.e.m. 29 mei: de verplaatsing van het jagerregt SZPROTAWA (4e TLL) naar de Sowjet-Unie.
- e. 29 mei: de verplaatsing van het jagerregt WITTSTOCK van MIROW naar DAMGARTEN. Het vliegveld WITTSTOCK blijft onbezet.
- f. 29 mei: het overvliegen van het volledige heligevechtsregiment van WEIMAR-NOHRA (16e TLL) naar de Sowjet-Unie.
- g. 27 t.e.m. 28 mei: de verplaatsing van + 20 BADGERS (A/G) van de Sowjet Marine lsk naar vliegvelden (ORANIENBURG/WERNEUCHEN) in de "forward area".

Commentaar: In de afgelopen maand hebben zich om uiteenlopende redenen veel verplaatsingen voorgedaan. Wederom bleek dat de nationale lsk eenheden in het kader van het JOP gebruik blijven maken van verspreidingsvliegvelden. Het uitvoeren van vliegoperatiën van dit soort velden past kennelijk in de operationele taakstelling van deze lsk. De terugkeer van de FLOGGERS van MERSEBURG naar een vliegveld uitgerust met FISHBEDs-H en FITTERS-H is opmerkelijk, doch de geografische ligging van de velden t.o.v. elkaar is hierbij mogelijk bepalend geweest. Met betrekking tot de inzet van het personeel van het jagerregt MERSEBURG en de totale logistieke ondersteuning levert dit waarschijnlijk voordelen op. De waargenomen BADGER-vluchten zijn éénmaal per jaar (sinds 1974) gebruikelijk. Het toont de mogelijke inzet van dit soort toestellen vanaf vliegvelden in de "forward area" aan. De ontruiming van MERSEBURG en NEURUPPIN was vermoedelijk noodzakelijk i.v.m. bouw/renovatie werkzaamheden. Deze werkzaamheden duren op WITTSTOCK blijkbaar nog voort, doch een conversie van het jagerregt DAMGARTEN ligt mogelijk ten grondslag aan het verlaten van MIROW. Bij de verplaatsingen zoals genoemd in de punten a,b,d, en f was en is de zgn "advanced weapon training" de reden.

10. Aeroflot vluchten naar vliegvelden in de "forward area". Deze maand is wederom een aantal vluchten naar en vanuit de "forward area" uitgevoerd met toestellen van Aeroflot. De eindbestemming van deze passagiersvliegtuigen was in vele gevallen vliegvelden in de Militaire Districten Trans-Kaukasus, Turkestan, Noord-Kaukasus, Moskou en Centraal Azië.

Daarnaast zijn VTA (Sowjet Militaire Transport Luchtmacht) vluchten uitgevoerd vanuit de Sowjet-Unie naar Afghanistan. De Aeroflotvluchten vonden op onregelmatige tijdstippen plaats, terwijl een verhoogde intensiteit van VTA-transporten naar Afghanistan tussen 11 en 20 mei werd waargenomen. In deze periode voerde de VTA waarschijnlijk in totaal meer dan honderd vluchten uit op velden in Afghanistan. Het totale aantal Aeroflot vluchten naar en vanuit de "forward area" in de periode half januari/eind mei is eveneens boven de honderd gestegen. Tijdens deze vluchten kunnen inmiddels + 18.500 militairen zijn vervoerd.

Commentaar: De vluchten door Aeroflot met passagierstoestellen staan los van de transportvluchten door de VTA. Het is nagenoeg zeker, dat een groot deel van het personeel dat in de maanden januari t.e.m. april door Aeroflot naar m.n. vliegvelden in de MD'n Turkestan en Centraal-Azië werd overgevlogen, uiteindelijk Afghanistan als eindbestemming heeft gehad. Daar echter de vluchten in de maand mei veelal vliegvelden in de MD'n Trans-Kaukasus en Noord-Kaukasus als eindbestemming hadden, is hierbij niet zonder meer Afghanistan als uiteindelijke bestemming aan te nemen. Een herverdeling van Sowjet strijdkrachten op grond van etnische afkomst, specialistische kennis en inzetbaarheid alsmede andere bijkomende factoren behoort tot de mogelijkheden. Berichten als zouden cat.C divisies, in de Sowjet-Unie zelf zijn versterkt, dienen bevestigd te worden. Gezien de tegenstand van de Afghaanse rebellen en de problemen die Sowjets in Afghanistan ondervinden, moet naast vervanging en mogelijke herverdeling van strijdkrachten een versterking op personeelsgebied en/of materieelsgebied niet worden uitgesloten. Voor m.n. materieeltransporten beschikt de VTA over de geëigende toestellen.

SLAGORDE MUTATIES/VLIEGTUIGEN

11. Vliegtuigconversies in de "forward area".

- a. 16e TLL: Alhoewel de uitfasering van FISHBEDs bij de jagerrgtn van WITTSTOCK en JUETERBOG nog niet geheel voltooid is, beschikken beide rgtn thans over een meerderheid aan FLOGGERS-G in hun vliegtuigbestand. Na de voltooiing van deze conversies lijkt v.w.b. de jagerrgtn het regiment DAMGARTEN aan de beurt te zijn. Onlangs zijn 6 FLOGGERS overgevlogen uit het bestand MIROW/WITTSTOCK en FINOW, naar DAMGARTEN doch deze verplaatsing

hield mogelijke verband

hield mogelijk verband met vliegercategorisatievluchten vanaf DAMGARTEN, inmiddels is echter het volledige jagerrgt van WITTSTOCK van MIROW naar DAMGARTEN overgevlogen. Bij de jabowrgtn wordt mogelijk NEURUPPIN uitgerust met een 3e generatie jabow. Het volledige regiment bevindt zich sinds half mei op TEMPLIN, waar een FITTER-C/D regiment is gestationeerd. Sinds februari 1980 is de grondcomponent van het RSBN systeem (navigatie/landingsapparatuur) op NEURUPPIN waargenomen. Op de jabowbasis FINSTER-WALDE is sedert enige tijd een aantal (15-18) gemodificeerde FLOGGERS-D waargenomen. Naar alle waarschijnlijkheid zijn deze toestellen eerder dit jaar met behulp van transporttoestellen van de VTA in kratten naar de met FLOGGERS-D uitgeruste (tevens groot onderhouds-)basis FINSTER-WALDE overgevlogen. Tijdens een test/familiarisatievlucht is op 4 april jl. reeds een gemodificeerde FLOGGER-D (mogelijke benaming FLOGGER-J) neergestort. Inmiddels is een begin gemaakt met het naar de Sowjet-Unie terugvliegen van de FLOGGER-D (eindbestemming waarschijnlijk de basis VASALEMMA/MD BALTIC).

- b. NSWP lsk: De modernisering van het vliegtuigbestand van de NSWP lsk heeft geen toelevering te zien gegeven bij de NVA/lsk doch wel bij de Poolse lsk. De jagereenheden van GDYNIA, MALBORK en BYDGOSZCZ lijken hierbij te zijn betrokken. Het betreft hier waarschijnlijk de invoering van de FISHBED-L/N bij de velden GDYNIA en MALBORK en mogelijk een FITTER- of FLOGGER-versie op BYDGOSZCZ. Het jagerrgt SLUPSK werd reeds in de loop van 1979 uitgerust met FLOGGERS.

Commentaar: De Sowjets gaan gestaag verder met de modernisering van het vliegtuigbestand. Mede gezien het feit dat het jabowrgt NEURUPPIN in april 1975 eveneens converteerde (FRESCO/FISHBED) tijdens een verblijf (+ 5 mndn) op MIROW, vormt naast de bouwwerkzaamheden op NEURUPPIN, een conversie de mogelijke aanleiding tot de verplaatsing naar TEMPLIN. Vluchten, uitgevoerd door vliegers met de FLOGGERS van SLUPSK en DREWITZ toonden aan dat minstens een aantal vliegers weer "combat ready" is voor het uitvoeren van de primair opgedragen taak. Een versterking van deze mening is de indicatie dat vliegers van de DREWITZ jagerwing mogelijk inmiddels ook met een FLOGGER-conversie bezig zijn. Het lijkt overigens zeker dat de DREWITZ jabowwing niet meer FLOGGERS-F (nieuwe codenaam FLOGGER-H) zal ontvangen dan tot op heden het geval is geweest (16 FLO-F en 2 FLO-C).

Het tempo waarmee de

Het tempo waarmee de modernisering van het vliegtuigbestand bij de Poolse lsk zal worden uitgevoerd, zal mede afhankelijk zijn van het type dat op BYDGOSZ zal worden gestationeerd. De Polen beschikken reeds over de FITTER-C op POWIDZ, doch de ervaringen met dit type toestel lijken niet onverdeeld gunstig. De bouw van nieuwe shelters op de genoemde Poolse vliegvelden past in de totale modernisering van de lsk. Ten aanzien van de gemodificeerde FLOGGER-D (FLOGGER-J) versie zijn onder par.24 aanvullende gegevens opgenomen.

SLAGORDE MUTATIES/GELIEDE WAPENS

[REDACTED] 12. Subordinatie van nieuw waargenomen SA-8 rgt in de DDR. De aanwezigheid van een nieuw SA-8 rgt (g/1 gw) bij de Sowjets in de DDR is bevestigd. Gezien de eerdere berichten omtrent het vertrek van een SA-6 rgt dat gelegerd was nabij HALLE, wordt aangenomen dat het SA-8 rgt hiervoor in de plaats is gekomen en gesubordineerd is aan de 27ste Garde Mech Divisie. Het oefenen door het nieuwe SA-8 rgt in de omgeving van HALLE werd regelmatig waargenomen.

Commentaar: Door deze vervanging beschikken - m.u.v. het 20ste Garde leger - nu alle in de DDR gelegerde Sowjet legers over 3 SA-6 rgtn en 1 SA-8 rgt. Daarentegen heeft het 20ste Garde leger 3 SA-8 rgtn en geen enkel SA-6 rgt in haar organisatie. De nieuwe lokatie van het afgevoerde SA-6 rgt is niet bekend, doch zou in Polen gelegen kunnen zijn, ter vervanging van een S-60 Lua rgt.

INFRASTRUCTUUR

[REDACTED] 13. Infrastructurele ontwikkelingen op WP vliegvelden in de "forward area". In het jaar 1979 zijn slechts geringe veranderingen waargenomen in de situatie op de vliegvelden van de WP-lidstaten. In de "forward area" zijn momenteel in totaal 498 vliegvelden beschikbaar, waarvan er 111 permanent bij de WP-lsk in gebruik zijn.

- a. DDR. In de DDR zijn 171 geschikte vliegvelden bekend. Op de permanent bezette vliegvelden zijn in 1979 diverse verbouwingen uitgevoerd, zowel op de Sowjet- als op de vliegvelden van de NVA/lsk. De verbouwingen varieerden van verbetering van de verwarmingsinstallatie tot de aanleg van nieuwe rolbanen en verharde vliegtuigshelters (HAS). Voor wat betreft het laatste dient gesteld te worden, dat in 1979 alleen nog sprake van shelterbouw was op het NVA/lsk vliegveld HOLZDORF, waardoor het totaal aan shelters tot 814 werd opgevoerd.

b. Polen.

[REDACTED]

- b. Polen. Het aantal beschikbare vliegvelden in Polen bedraagt 148. Op de vliegvelden van het 4e TLL werden geen wezenlijke infrastructurele wijzigingen geconstateerd. V.w.b. de Poolse lsk, werd het shelterbouwprogramma voortgezet en werden 30 nieuwe vliegtuigshelters voltooid. Hiermee werd het totaal aan vliegtuigshelters in Polen op 469 gebracht.
- c. Tsjechoslowakije. Door de aanleg van een "highway strip" op de autoweg tussen Praag en Brno kwam het totale aantal beschikbare vliegvelden in Tsjechoslowakije van 130 op 131. Op twee vliegvelden van de Sowjet-lsk in Tsjechoslowakije werden verbouwingen uitgevoerd aan het start- en rolbanenstelsel terwijl op enkele vliegvelden van de Tsjechische lsk een begin is gemaakt met verdere aanleg van vliegtuigshelters. Onder normale omstandigheden kunnen momenteel ca. 400 gevechtsvliegtuigen een (relatief) veilig onderkomen vinden in verharde vliegtuigshelters.

14. Concluderend kan gesteld worden, dat de WP-luchtstrijdkrachten gestaag doorgaan met de aanleg van vliegtuigshelters om de fysieke kwetsbaarheid van hun gevechtsvliegtuigen te reduceren. De andere verbouwingen kunnen als routinematig en periodieke onderhoudswerkzaamheden aangemerkt worden.

LUCHTVERDEDIGING/TRAINING EN TAKTIEK

15. SA-7 g/l geleide wapen systeem voor diverse doeleinden inzetbaar. Het SA-7 g/l gw systeem is van origine een schouderwapen voor de enkele man. Het wapen, vergelijkbaar met de Amerikaanse RED EYE, is ontworpen voor de luchtverdediging van troepen te velde en gebaseerd op het infra-rood systeem. Mogelijke doelen zijn langzaam vliegende jet- en prop vliegtuigen en vnl. helikopters. In de afgelopen jaren zijn de capaciteiten, zowel als de mogelijke inzetbaarheid van het wapen verbeterd. Naast het feit dat een verbeterde versie van de SA-7 een schouderwapen voor de militair te velde is gebleven, zijn zgn "fourtube launchers" van het SA-7 wapensysteem gemonteerd op een affuit *) waargenomen, alsmede aan boord van schepen. Deze viervoudige versie zou o.m. bij de NVA/lsk in gebruik zijn voor de nabijverdediging van vliegvelden. Militairen, ingeschakeld bij de luchtverdediging van objecten zoals SA-3 geleide wapen opstellingen waren reeds uitgerust met het (enkelvoudige) SA-7 wapen. Hierbij bemannen 2-3 SA-7 schutters staande in schuttersputten een vuuropstelling. De putten zijn verzonken in een soort wig-vormige loopgraaf.

Foto 1: SA-7

*) Noot- Zie voor foto van SA-7 op affuit Isam 1/80 hfdst. I blz. 7.

Foto 2: SA-7 g/l gw systeem.

Informatie over het gebruik van de SA-7 als helikopter wapensysteem voor de inzet als lucht/lucht of als lucht/grond wapen dient bevestigd te worden.

Irak en Joegoslavië zouden het wapen op deze manier beproeven.

Commentaar: Het SA-7 wapensysteem is, mede gezien de beperkte mogelijkheden van het wapen, steeds in ontwikkeling geweest. Bij alle krijgsmachtonderdelen is het wapen bruikbaar voor nabijverdediging tegen laag en/of langzaam vliegende doelen. Het is zeer wel mogelijk, dat in NSWP-landen en in andere landen geëxperimenteerd wordt m.b.t. de inzetbaarheid ervan. Een bevestiging van het wapen aan een helikopter is mogelijk uitgetoet, alhoewel het bevreemding wekt aangezien er andere lucht/lucht wapensystemen voorhanden zijn, die zo mogelijk geschikter zijn voor gebruik onder helikopters in de "air to air rôle". De toepassing van een gemodificeerde SA-7, blijft echter tot de mogelijkheden behoren. De aanwezigheid van vuuropstellingen met SA-7's bij SAM sites (SA-3) verhoogd m.n. de dreiging voor aanvalshelikopters en niet zo zeer voor aanvallende straalgevechtsvliegtuigen, mede gezien de beperking van het SA-7 wapensysteem bij zgn. "forward hemisphere attacks".

16. Grensoverschrijding door FLOGGER-B van 16e TLL jagerrgt FALKENBERG.

Een FLOGGER-B luchtverdedigingsjager afkomstig van het 16e TLL jagerrgt FALKENBERG heeft op 13 mei de grens tussen de DDR en de BRD ± 50 km overschreden. Onmiddellijk na de overschrijding hebben de Sovjets een tweede toestel uitgestuurd om de FLOGGER te achterhalen en terug te begeleiden. Binnen 10 minuten waren beide toestellen boven DDR grondgebied teruggekeerd, waarna een landing op de thuisbasis werd uitgevoerd.

Commentaar: Uit het oogpunt van visuele navigatie was het vliegweer/zicht uitstekend. Een defect aan de navigatie boordapparatuur kan de oorzaak zijn geweest. Daarentegen kan visuele afleiding van de vlieger door een NAVO verkenningsvliegtuig van het type U-2, dat op hetzelfde tijdstip een verkenningsvlucht langs dit deel van de grens vloog een reële aanleiding hebben gevormd om onbewust boven West-Duits grondgebied te komen. Het opzettelijk boven West-Duits grondgebied laten vliegen van slechts één luchtverdedigingsjager met als doel de NAVO reactie te testen lijkt zeer onwaarschijnlijk.

LUCHTVERDEDIGING/NIEUWE WAPENSYSTEMEN

17. Mogelijk nieuw g/l gw systeem in de DDR. Voor de tweede maal in korte tijd is er een indicatie geweest omtrent de mogelijke aanwezigheid bij de Sowjet strijdkrachten in de DDR van een nieuw (gemodificeerd) g/l gw systeem. Het systeem zou gemonteerd zijn op een zgn."tracked vehicle" (M-TLB). De informatie doet zowel denken aan een gemodificeerd SA-9 systeem, als ook aan het nog vrijwel onbekende SA-11 systeem.

Commentaar: In verband met het gebied waar de waarneming werd gedaan en enkele vage bijkomende redenen is niet uitgesloten, dat de 27ste Garde Mech Divisie met deze gemodificeerde SA-9 cq. het nieuwe SAM systeem zal worden uitgerust. Elke conclusie hieromtrent lijkt echter vooralsnog niet mogelijk.

OFFENSIEVE LSK/TAKTIEK EN TOEPASSING

18. Lucht/grond aanvallen met ondersteuning van "ESCORT JAMMERS". FITTERS van het jabowrgt TEMPLIN (16e TLL) hebben op 20 mei lucht/grond aanvallen uitgevoerd op doelen, die stonden opgesteld op de GADOW-ROSSOW range. De aanvallen door de FITTERS werden ondersteund door BREWERS-E van WELZOW. Een formatie FITTERS bestond uit 4 of 8 toestellen en werd begeleid door 2 BREWERS-E voor zgn "escort jamming". De jabows vlogen op 300 m hoogte bij het doelgebied, terwijl de escorterende BREWERS op 600 m hoogte vlogen. In totaal werden 36 FITTERS-C en 12 BREWERS-E bij deze oefening, waarbij bommen, raketten alsmede boordwapens werden ingezet, waargenomen.

Commentaar: Speciaal bij het beoefenen van "Counter-Air" missies wordt regelmatig de gecombineerde inzet van jabows en escort jammers (BREWER-E) waargenomen. In het algemeen geschiedt deze escorte uitsluitend bij aanvallen van grotere groepen, (meer dan 14 vltgn), onderverdeeld in meerdere formaties.

19. Ontwikkeling aanvalstaktieken met de HIND gevechtshelikopters. In hoofdstuk II van Isam 8/78 werd uitgebreid aandacht besteed aan de belangrijkste kenmerken van CAS-missies, uitgevoerd door eenheden van het Sowjet 16e TLL o.m. met helikopters. De omschreven taktieken werden ook in de afgelopen tijd regelmatig waargenomen, waarbij zich echter t.a.v. de horizontale aanval (zie pt 12 van genoemd hoofdstuk) een aantal belangrijke wijzigingen heeft voorgedaan.

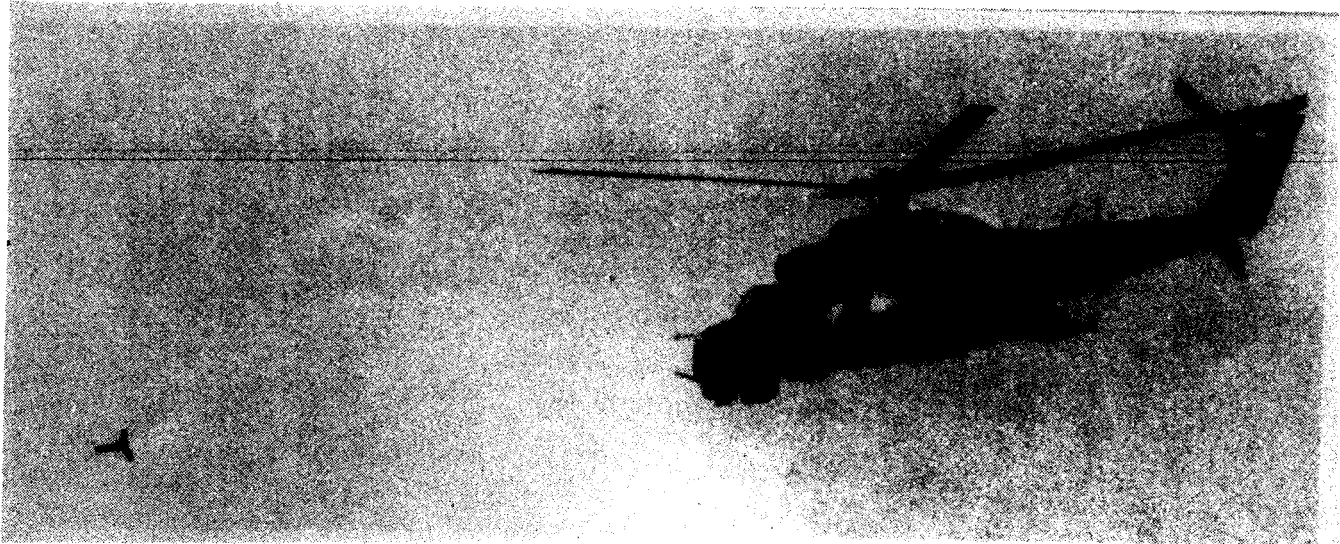

Foto 3: HIND-D in de aanval. ..

20. Werden bij de invoering van de HIND-E aanvankelijk nog horizontale aanvallen waargenomen, vanaf 20-50 m hoogte, thans wordt een aanvalstaktiek toegepast, waarbij letterlijk op boomtophoogte ("straight and level") wordt geopereerd, met een "weapon run" op $\pm$ 4 m hoogte. Ook wordt hetzelfde doel aangevallen door een paar HINDs op convergerende koersen - eveneens op "treetop-level" - met zodanige timing dat het "weapons release point" gelijktijdig wordt bereikt. Bij een andere gelegenheid werd een dergelijke aanval tegelijk met een FLOGGER uitgevoerd.

21. Alhoewel de training zich primair blijkt te concentreren op de anti-tank rol, neemt het percentage van de aanvallen op andere gronddoelen met inbegrip van vaste posities ook een belangrijke plaats in. Het zal duidelijk zijn dat de HIND zeer zeker ook een dreiging vormt tegen NAVO radarsites, verbindingstations en statische SAM-opstellingen. Aanvalstaktieken zullen veel overeenkomst vertonen met die welke toegepast worden gedurende CAS-operaties. In het kader van "combat assault"-operaties is zeer recent door de attack helingtn WEIMAR NOHRA en PARCHIM het aanvallen en bezetten

van een vliegbasis

van een vliegbasis beoefend, in dit geval resp. ALLSTEDT en de "dummy"-vliegbasis op de schietrange GADOW ROSSOW. Hierbij namen de HINDs de bases (gesimuleerd) onder vuur met ongeleide raketten, terwijl gelijktijdig door HIPS troepen werden afgezet en eveneens gesimuleerd werd gevraagd met ongeleide raketten.

Foto 4: Luchtmobiel optreden.

Commentaar: Uit het bovenstaande blijkt dat het HIND-wapensysteem zich qua mogelijkheden tot inzet nog steeds verder ontwikkelt. Het betreft hier niet uitsluitend ontwikkelingen m.b.t. tactiek maar ook t.a.v. avionics en bewapening (modificatie en ontwikkeling, van model A naar E). Reeds meerdere malen is hierover in de ISAM gepubliceerd (zie o.m. nrs. 8/78, 9/78, 10/78, 5/79, 7-8/79, 11/79, 12/79 en 3/80). V.w.b. mogelijk "counter-air"-optreden, zoals hiervoor gemeld, moet opgemerkt worden dat e.e.a. weliswaar gebonden is aan een beperkt gebied, waar echter de mogelijkheid tot het afzetten van troepen tegenover staat. Dergelijke operaties zouden bijv. een belangrijke dreiging kunnen vormen tegen de zgn.

"forward operating locations"

"forward operating locations" (FOLs) van A-10s en HARRIERS, m.b.t. het eventueel opvoeren van de heli strijdmacht in de "forward area" vanuit West-USSR is wellicht van belang dat HINDs zijn waargenomen met 4 extra brandstoftanks (totaal 1600 L) aan de weaponpylons. Deze extra brandstof geeft de HIND mogelijk een verdubbeling van het normale bereik.

22. "Secondary rôle" voor WP verkenningsstoestellen. Zoals de WP jabow- en jagerrgtn min of meer een zgn. neventaak toebedeeld hebben gekregen, geldt dit in mindere mate ook voor de verkenningsseenheden. Gezien de beperktere mogelijkheden als wapendragend platform in vergelijking met mibows/jabows wordt er getracht om de bemanningen van verkenningsstoestellen enigszins "current" te houden op een neventaak. Het verkenningsrgt PARDUBICE (Tsjech. lsk) wordt veelvuldig bij het uitvoeren van deze taak waargenomen. De regimenten van SLIAC (Sowjet Div./Tsjech.) en ALLSTEDT (16e TLL) werden tot op heden zelden bij het uitvoeren van dergelijke missies gezien. De activiteiten van de rgtn. WERNEUCHEN, WELZOW (beide 16e TLL) en BRZEG (4e TLL) m.b.t. deze taak zijn niet geheel duidelijk. Zo werd op 23 mei jl. een oefenschietprogramma waargenomen, uitgevoerd door 10 BREWERS-D van WELZOW (met ongeleide raketten) op de GADOW-ROSSOW range. Daadwerkelijk uitgevoerde lucht/grond aanvallen door BREWERS van WELZOW werden éénmaal eerder op 10 september 1979 waargenomen. De FOXBAT eenheden werden onlangs naar de Sowjet-Unie (WERNEUCHEN maart '80 en BRZEG april '80) verplaatst i.v.m. "advanced weapon training". Nog nimmer is echter bevestigd, dat ook het afwerpen van bommen deel uitmaakt van dit programma, waartoe FOXBAT rgtn. van tijd tot tijd naar de Sowjet-Unie worden verplaatst.

Commentaar: De ervaring wijst uit dat de JOP-uren die aan de neventaak besteed worden, bij de verkenningsseenheden nogal uiteenlopen en in een aantal gevallen nihil is. De waarde die moet worden toegekend aan de neventaak van "recce vliegers" lijkt, gezien het aantal waargenomen (range) vluchten derhalve discutabel. Daarbij moet bovendien het relatief beperkt aantal beschikbare verkenningsvliegtuigen bij de WP lsk in beschouwing worden genomen alsmede het feit dat de WP lsk over voldoende jabows en jagers beschikken.

OFFENSIEVE LSK/NIEUWE WAPENSYSTEMEN.

23. Nieuwe variant van de FLOGGER-D/(FLOGGER-J). Zoals reeds gemeld in par. 12 van dit hoofdstuk is onlangs een nieuwe variant van de FLOGGER-D

bij het Sowjet

bij het Sowjet 16e TLL geïntroduceerd. De volgende modificaties kunnen worden vastgesteld (zie foto's):

- a. aan het vaste vleugeldeel (linkervoorzijde) van de FLOGGER-D bevindt zich een (vermoedelijk) infra-rood wapengeleidingsysteem (1); aan de rechterszijde een (vermoedelijke) commando-antenne voor wapengeleiding (2). Beide systemen zijn bij de FLOGGER-D (mod) niet meer op deze posities te zien;
- b. de voorzijden van de vaste vleugeldelen zijn verlengd (3) (Amerikaanse benaming hiervoor is "STRAKES"; Engelse benaming "LEX" - leading edge extension).
- c. op de bovenzijde van de neus bevindt zich een klein konische toelopend uitsteeksel (4). Het glazen deel aan de onderzijde van de neus, waarachter zich de "laser-range-finder" bevindt, is vergroot. Onder genoemd raam is een tweede van ongeveer gelijke grootte aangebracht. De SWIFT ROD antenne aan de linkerszijde is gewijzigd.

Commentaar: In eerste instantie mag uit het bovenstaande worden afgeleid, dat in en aan de FLOGGER-D een aantal wijzigingen is aangebracht, dat een verbetering doet verwachten m.b.t. doelzoek/wapengeleidings- en mogelijk navigatie-apparatuur. Waarschijnlijk zijn de algemene vliegeigenschappen eveneens verbeterd. Door het aanbrengen van "STRAKES" is de FLOGGER-D (mod) in staat kleinere bochtstralen te vliegen, terwijl door een verbeterde richtingsstabiliteit het aanvliegen van het doel exacter kan geschieden. De vergroting van het venster in de neus doet het aanbrengen van een verbeterde "laser-range-finder" met groter bereik en nauwkeurigheid vermoeden. Het is niet uit te sluiten, dat laser-doelbelichtingsapparatuur werd geïnstalleerd, waardoor de FLOGGER-D (mod) zou kunnen opereren met laser geleide wapens. Achter het tweede venster is mogelijk "forward looking infra-red" (FLIR)-apparatuur aangebracht, maar het is niet uit te sluiten dat de voorheen aan de linkervoorzijde van de vleugel geïnstalleerde IR-apparatuur naar deze positie is overgebracht. Eveneens is de inbouw van TV-apparatuur niet uit te sluiten. Waarschijnlijk is de commando-antenne van de rechtersvleugelvoorrand verplaatst naar de bovenzijde van de neus (4). De gemodificeerde SWIFT ROD antenne, met extra dipoles, wijst op een veranderde antenne-karakteristiek.

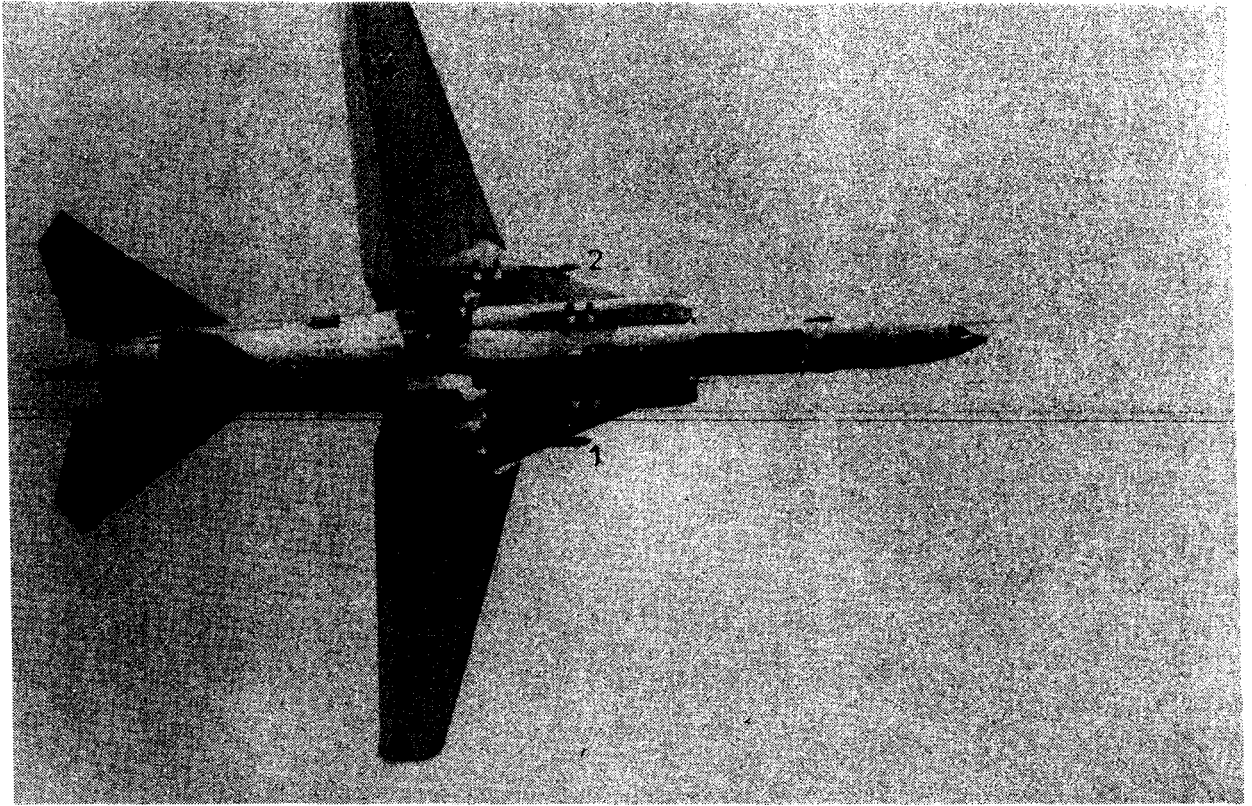

Foto 5: FLOGGER-D

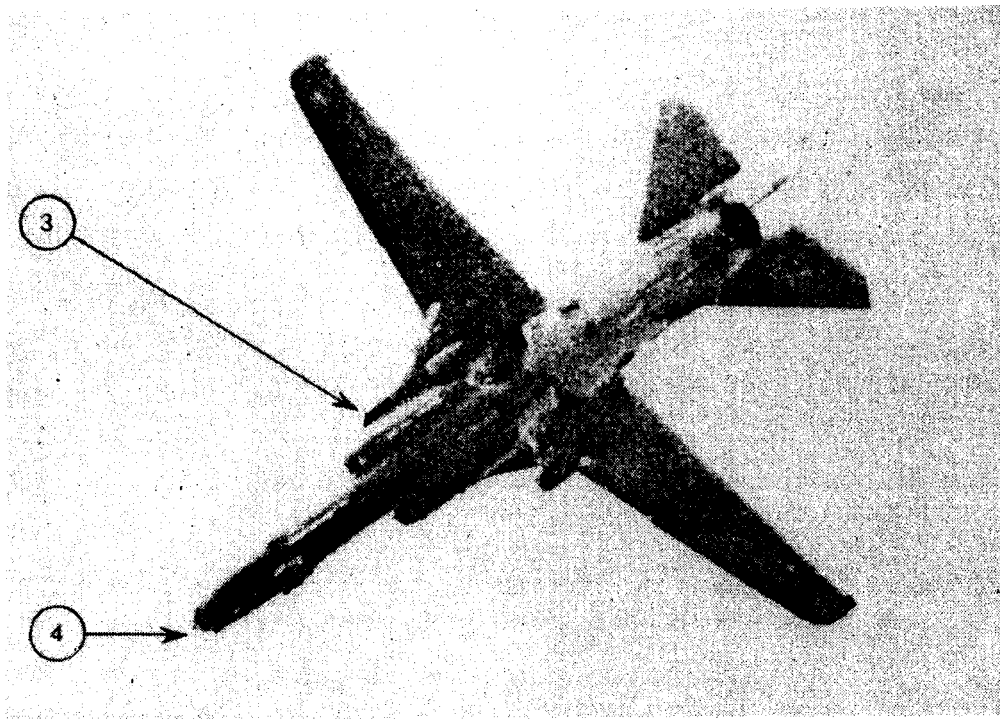

Foto 6: FLOGGER-D (mod).

Foto 7: FLOGGER (mod)

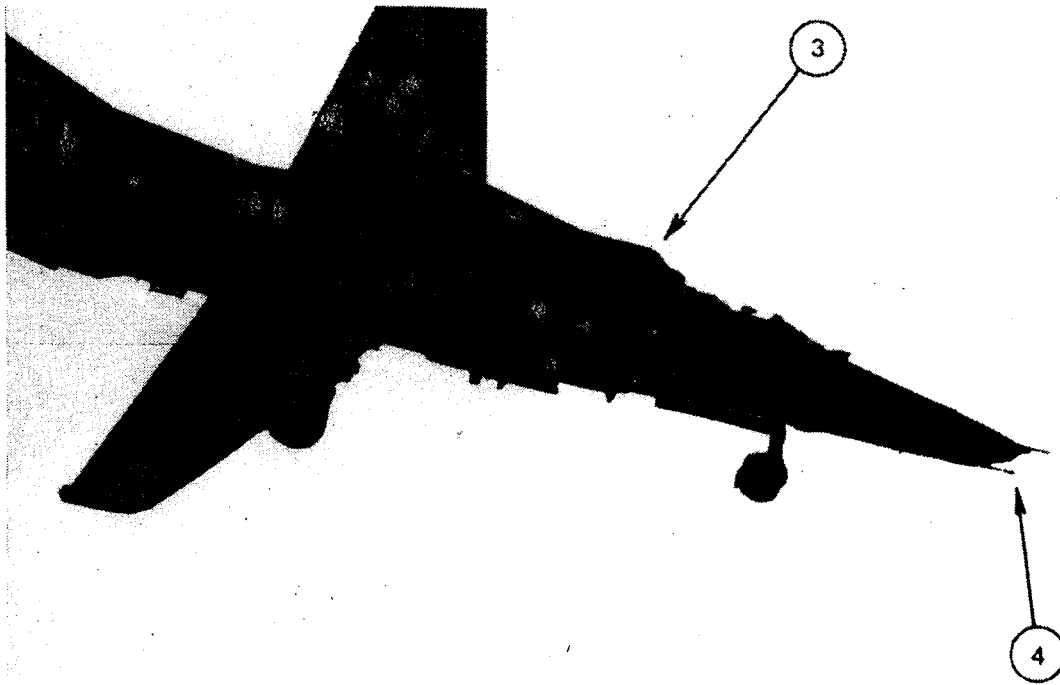

Foto 7: FLOGGER (mod).

LUCHTSTRIJDKRACHTEN/ALGEMEEN

GEHEIM
B-2

24. Mogelijke opheffing van Sowjet jachtvliegkorpsen in de DDR. Er zijn verscheidene indicaties dat het 61ste (Zuidelijke) jachtvliegkorps, met haar staf te WITTENBERG, is opgeheven. De taken van het jachtvliegkorps schijnen overgenomen te zijn door het hoofdkwartier van het 16e TLL te ZOSSEN-WUNSDORF. Het moet niet uitgesloten worden geacht dat na de opheffing van het 61e korps een identiek lot is beschoren voor het 71ste (Noordelijke) jachtvliegkorps te WITTSTOCK.

Commentaar: Hiermee zou de unieke positie die het 16e TLL al geruime tijd innam binnen de Sowjet Taktische Luchtstrijdkrachten ten einde zijn gekomen, daar alleen in de DDR de jachtvliegkorpsen als operationeel echelon voorkwamen tussen het Taktisch Luchtleger en de Divisies. E.e.a. heeft wel tot gevolg dat de commando-voering nog verder gecentraliseerd wordt in ZOSSEN-WUNSDORF met alle mogelijke problemen van dien.

25. Trends in het beoefenen

25. Trends in het beoefenen van operationele verplaatsingen door WP luchtmachteenheden in de "forward area". Het doel van de verplaatsings-oefeningen is om in geval van oorlog in staat te zijn, waar en wanneer nodig, een gedeelte van het luchtmachtpotentieel horizontaal te verspreiden, enerzijds uit taktische overwegingen, anderzijds indien genoodzaakt door vijandelijke luchtaanvallen. Alhoewel er in het verleden door alle elementen van met name de Sowjet Taktische Luchtstrijdkrachten dergelijke verplaatsingsoefeningen werden uitgevoerd is er vooral na de introductie van de zgn. derde generatie jachtvliegtuigen het een en ander gewijzigd in de algemene doctrine (hierbij wordt ook verwezen naar Isam 6/78 hfdst 2).

26. Met de introductie van vooral de FLOGGER en de FITTER-VG modellen is bij de Sowjet lsk een duidelijk onderscheid ontstaan tussen de jagerregimenten en de jachtbommenwerperregimenten. Terwijl de jaborregimenten frequent verplaatsingsoefeningen bleven uitvoeren, zij het uitsluitend naar andere MOBs, "harde" DOBs en highway strips, is er een drastische vermindering in het aantal verplaatsingsoefeningen door elementen van de Sowjet jagerregimenten geconstateerd. Dit laatste geeft waarschijnlijk de grote behoefte weer om lvd-vliegtuigen zo snel en efficiënt mogelijk tussen de missies op de grond af te handelen om zodoende het maximum nut uit de jagers te halen.

27. In het algemeen wordt in vergelijking met de Sowjets door de NSWP-luchtstrijdkrachten meer geoefend in het gebruik van verspreidingsvliegvelden, terwijl hier eveneens een voorkeur voor het gebruik van "harde" DOBs te constateren valt. Van de drie nationale "forward area" luchtstrijdkrachten voeren de NVA-lsk relatief de meeste verplaatsingsoefeningen uit. Deze trend versterkt een reeds bestaande opvatting, dat de NVA-lsk de horizontale verspreiding van haar operationele gevechtsvliegtuigen noodzakelijk acht zowel om het tekort aan verharde vliegtuigonderkomens (HAS) te compenseren, alsmede om vliegvelden vrij te maken voor de mogelijke voorwaartse verplaatsing van vliegtuigen uit andere WP-landen.

28. Samengevat dient gesteld te worden, dat ook in 1979 is gebleken dat de WP-lsk de noodzakelijkheid van verplaatsingen in oorlogstijd hoog aanslaan. Ofschoon diverse factoren zoals type-omscholingsprogramma's, brandstoftekorten en vliegveiligheidsvoorzorgsmaatregelen (FOD!) een belangrijke invloed gehad hebben op de waargenomen oefenprogramma's in de afgelopen jaren zullen de WP-lsk zeker in staat en bereid moeten worden geacht om onder oorlogsomstandigheden de grote hoeveelheid aan geschikte uitwijkvlieg-

velden te benutten. Hierbij zullen (andere) MOB's de voorkeur genieten, in het bijzonder bij die eenheden, die over de nieuwere types gevechtsvliegtuigen beschikken. De "harde" DOB's zouden het beste alternatief vormen voor tactische verspreiding en voor de voorwaartse verplaatsing van eenheden uit het achterland. "Highway Strips" zullen als derde op een mogelijke prioriteitslijst voorkomen, afhankelijk van het gebruik hiervan als logistieke aanvoerroutes voor de overige WP krijgsmachtonderdelen. Als laatste mogelijkheid zullen de "zachte" DOB's gebruikt worden, waarschijnlijk uitsluitend door zgn. eerste en tweede generatie jachtvliegtuigen. Vermeld dient te worden dat bij helikoptereenheden juist het gebruik van "zachte" DOB's waarschijnlijk de voorkeur zal genieten.

29. De mogelijke operationele verplaatsingen door WP-lsk in oorlogstijd zullen een groot probleem vormen voor de NAVO "OCA-planners". Bij optimale verspreiding kan het WP de uitwerking van NAVO-luchtaanvallen op haar vliegvelden aanzienlijk reduceren, terwijl het haar eigen potentieel om een effectief luchtoffensief uit te voeren, althans voor een belangrijk deel, behoudt.

ONGECLASS. 30. Binnenlands luchtnet van INTERFLUG. Een doorgaans wel ingelichte open bron B-2 vermeldt, dat INTERFLUG, de nationale luchtvaartmaatschappij van de DDR, onlangs al haar binnenlandse lijndiensten heeft gestaakt. De zeer snel gestegen brandstofprijzen worden als voornaamste oorzaak aangevoerd. De maatschappij voerde geregelde vluchten uit met ILYUSHIN IL-18s (COOT) tussen Oost-Berlijn en ERFURT terwijl speciale zomervluchten deze zomer van start zouden gaan tussen Oost-Berlijn en de bij het uitwijkvliegveld GARZ gelegen badplaats HERINGSBORF (VV4579). De buitenlandse vluchten vanaf de provinciale Oostduitse vliegvelden worden normaal gecontinueerd. DRESDEN, ERFURT en LEIPZIG zijn allen d.m.v. regelmatige lijndiensten verbonden met HONGARIJE, BULGARIJE, ROEMENIE, POLEN, TSJECHO-SLOWAKIJE en de SOWJET-UNIE. Deze vluchten worden door zowel INTERFLUG als door andere Oosteuropese luchtvaartmaatschappijen uitgevoerd.

31. Vliegtuigleveranties aan Ethiopië. Onlangs heeft de SU 12 Mi-24 (HIND) helikopters en 8 MIG-23s (FLOGGER) geleverd aan Ethiopië.

Commentaar: Ethiopië is, naast Algerije, Libië, VR Jemen, Syrië, Afghanistan en Vietnam, het 7e niet-WP-land dat over de HIND beschikt.

Er is (nog) niets

Er is (nog) niets bekend over een vliegertrainingsprogramma voor de HIND zodat de operationele inzetbaarheid voorlopig moet worden afgewacht. De FLOGGER-leverantie was de eerste sinds 1978 en brengt het totale bestand op 28 en mogelijk zelfs 32.

32. Slagorde vliegtuigen in Syrië. De Sowjet-Unie heeft sinds 1979 13 Mig 25 FOXBAT gevechtsvliegtuigen aan Syrië geleverd. De toestellen waren gestationeerd op het vliegveld TIYAS. Inmiddels zijn onlangs 7 FOXBATs overgevlogen naar het in het westen van Syrië gelegen vliegveld DUMAYR.

Commentaar: Deze verplaatsing zou kunnen inhouden dat de toestellen die op TYAS waren geassembleerd, inmiddels operationeel inzetbaar zijn en definitief op DUMAYR gestationeerd blijven. Opgemerkt kan nog worden dat een uitbreiding van het Syrische vliegtuig bestand met MIG-27 FLOGGERS niet verwacht hoeft te worden gezien het negatieve resultaat van besprekingen tussen de Sowjets en een Syrische militaire delegatie.

GRONDSTRIJDKRACHTEN.

33. Uitvoering van de zgn. "BREZHNEV REDUCTIONS". Na het terugtrekken van Sowjet eenheden uit de omgeving van WITTENBERG zijn nu ook eenheden uit de DDR vertrokken die gelegerd waren in BRANDENBURG en JUETERBOG. De 6e Garde Tank Divisie zou inmiddels in haar geheel uit de DDR zijn teruggetrokken. Deze verplaatsingen zouden kunnen inhouden dat ca. 12.000 militairen en ongeveer 400 tanks het land hebben verlaten. Conform de aankondiging in oktober 1979 zouden 20.000 man en 1000 tanks worden teruggetrokken.

Commentaar: Dat de 27ste Garde Mech Divisie bij de reducties betrokken zou zijn lijkt onlogisch, gezien de recente invoering van een nieuw SA-8 rgt. bij deze divisie. Vermoedelijk heeft het afvoeren per trein van het SA-6 rgt. van deze divisie tot verwarrende informatie geleid. Berichten als zou afgevoerd personeel en materieel na aankomst in Polen herverdeeld en vervolgens teruggestuurd worden naar o.a. Sowjet eenheden in de DDR zijn niet bevestigd. Door het onregelmatige vertrek en de wisselende publiciteit daaromheen is het niet mogelijk vast te stellen in hoeverre de teruggetrokken eenheden werkelijk in de Sowjet-Unie zelf worden gelegerd.

MILITAIR ALGEMEEN

34. Militaire opslag van WP wapens. De ervaring heeft geleerd, dat bij de WP strijdkrachten slechts zelden wapensystemen worden ontmanteld, afgeschreven, laat staan verschroot. Jarenlang is totaal verouderd wapenmateriaal min of meer operationeel gehouden. Waarschijnlijk heeft personeelsgebrek, de geavanceerdheid van nieuwe wapensystemen en de hoge kosten verbonden aan het operationeel houden van verouderd materieel de WP strijdkrachten ertoe gedwongen hierin verandering te brengen.

35. Ondanks het feit dat er nog steeds sprake is van een dubbeling van het operationeel inzetbaar materieel bij diverse takken van dienst bij de WP strijdkrachten, wordt over het geheel gesproken materieel bij vervanging eerder afgestoten, dan dat dit voorheen nog het geval was. Zo werden onlangs enkele marineschepen verschroot en wordt eerder en vaker niet langer (benodigd) inzetbaar materieel aan derden verkocht of voor eigen gebruik gekannibaliseerd.

36. Hiernaast is men meer materieel in zgn. "Algemene Materieel/Voorraad" depots gaan opslaan. Deze depots bevinden zich vnl. in de Sowjet Militaire Districten. De reden hiervoor is niet alleen de minder kwetsbare (achterland) ligging, doch tevens het feit, dat het vnl. materieel van de Sowjet strijdkrachten betreft, aangezien de NSWP lidstaten materieel dat vervangen wordt, in nagenoeg alle gevallen, volledig moeten afstoten.

37. Ongeveer 30 depots zijn in de diverse MD's in de Sowjet-Unie gelokaliseerd, die uitgefaseerd materieel, vnl. in de open lucht, in opslag hebben. Bij dit materieel, dat van uiteenlopende aard is, bevindt zich zeer veel (+ 10.000 stuks) veldgeschut, alsmede luchtdoelgeschut. Dit materieel lijkt zeer geschikt voor een dergelijke opslag, aangezien de operationele waarde maar zeer langzaam afneemt en de bediening veelal slechts weinig hoog gekwalificeerd/gespecialiseerd personeel vergt.

Commentaar: De Sowjets zijn de laatste jaren actief geweest, om het proces van preservatie zodanig te verbeteren, dat, indien nodig, het materieel nagenoeg onmiddellijk bruikbaar is (2-3 dgn. en in sommige gevallen binnen 24 uur). Met name de Amerikanen kennen dergelijke gigantische opslag depots (o.a. in de)

Nevada Woestijn t.b.v. vliegtuigen) reeds jaren en preserveren uiteenlopend militair materieel. De Sowjets gaan hier blijkbaar ook steeds meer toe over. Alhoewel het preserveren van schepen, (zgn. motteballen vloot) vliegtuigen en ander hoogwaardig militair materieel veel geld en onderhoudspersoneel kost en na een lange preservatie sterk in effectief inzetbare waarde afneemt, heeft het een duidelijk voordeel boven het operationeel inzetbaar houden van sterk verouderd materieel. De strategische reserve, die zo wordt opgebouwd is zeker niet te verwaarlozen. Derhalve verdienen nieuwe preserverings procedé's, zoals die mogelijk door de Sowjets worden toegepast wel de nodige aandacht.

MILITAIR/POLITIEK ALGEMEEN

38. Uitluisteren van Westerse radio-uitzendingen in de DDR. Het staatscomité voor Omroepzaken van de Ministerraad van de DDR heeft de beschikking over een onderafdeling welke tot taak heeft Westerse radio-uitzendingen uit te luisteren en op te nemen. Van de verkregen informatie wordt een dagelijks info-bulletin samengesteld voor de leidinggevende functionarissen van de Staat, de S.E.D. en het Ministerie van Staatsveiligheid. Uitzendingen met als onderwerp de DDR worden niet verspreid doch rechtstreeks aan het Centrale Comité van de S.E.D. doorgegeven. De onderafdeling heeft een speciale militaire sectie, die Westerse uitzendingen met militaire onderwerpen uitluistert. Deze sectie is direct ondergeschikt aan de Centrale Politieke Administratie van de strijdkrachten.

HOOFDSTUK II-ENKELE SUMMIERE FACETTEN VAN DE LOGISTIEK

BIJ DE WP LSK.

ALGEMEEN

1. Ondanks het feit dat in het recente verleden reeds meerdere malen informatie is verstrekt m.b.t. de logistiek van de WP luchtstrijdkrachten, worden regelmatig veranderingen en/of verbeteringen in het logistieke apparaat waargenomen die aanleiding geven tot een herwaardering cq. een bevestiging van de bestaande gegevens erover aan NAVO zijde.

2. De informatie is veelal gebaseerd op de waarnemingen, zoals die werden gedaan bij de Sowjet Tactische Luchtlegers in de "forward area". Door de NSWP lidstaten is het Sowjet voorbeeld echter nagenoeg volledig nagevolgd. Desalniettemin is hierbij geen sprake van een volledig geïntegreerd WP-systeem voor de WP lsk/lvd eenheden.

ORGANISATIE

3. Diensten. In de logistieke organisatie van de Sowjet Strijdkrachten valt een verregaande integratie waar te nemen van de Sowjet Tactische Luchtstrijdkrachten in de Landmachtorganisatie. Met name geldt dit met betrekking tot de diverse (verzamel) depots, waarin een verscheidenheid aan voorraden ligt opgeslagen. Binnen de Sowjet logistieke organisatie van luchtstrijdkrachten vormen de zgn. "Achterwaartse diensten" en de diensten t.b.v. het directe vliegtechnische onderhoud twee zeer wezenlijke bestanddelen.

4. Stafniveau. Tot op het hoogste niveau treffen we functionarissen aan die verantwoordelijk zijn voor alle materieels- en bevoorradingszaken. Bij het Hoofdkwartier van de Luchtmacht is een dergelijke functionaris belast met , en verantwoordelijk voor de aanschaf en distributie van materieel, brandstof, munitie etc. t.b.v. de lsk, alsmede voor de bouw/aanleg en het onderhoud van o.a. installaties.

5. Op het niveau van het Tactische

5. Op het niveau van het Tactische Luchtleger, coördineert een dergelijke functionaris de bevoorradingsdiensten van de onderdelen en depots. Bij de regimenten, die ondergeschikt zijn aan de divisies van de luchtstrijdkrachten, valt de hiermee belaste dienst een voornamelijk inspecterende taak toe. Daarnaast wordt zij tevens nauw betrokken bij alle logistieke aspecten die b.v. aan een verplaatsingsoefening verbonden zijn.

6. Vliegbasisniveau. Op een vliegbasis behoort tot de zgn. "Achterwaartse dienst(en)" o.a. een technisch bataljon. Tot de taken van een dergelijk bataljon behoren materieelbevoorrading, het in gebruik stellen van verspreidingsvelden, het vorderen van auto's etc. Het benodigde materieel kan daartoe worden betrokken uit de centrale depots doch ook uit de op de basis aanwezige voorraden.

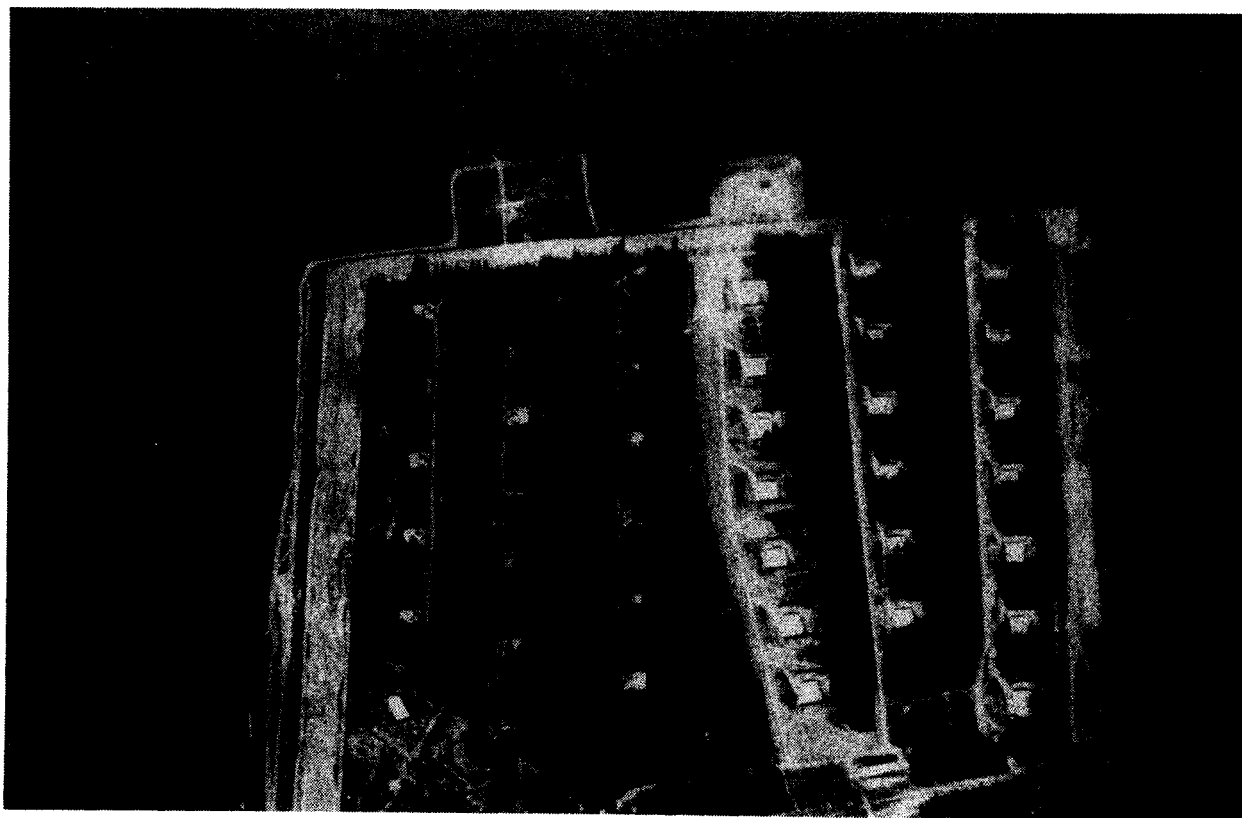

Foto 1: Centraal WP Verzorgingsdepot.

7. Naast deze zgn. "Achterwaartse dienst" op een vlieg-basis zien we juist op dit niveau een dienst t.b.v. het directe vliegtechnische onderhoud. Personeel van deze dienst is voornamelijk bij de squadrons te werk gesteld en bemoeit zich louter en alleen met de operationele inzetbaarheid van airframe, motor en vlieger. De taak behelst derhalve specifiek het vliegende wapensysteem. Voor wat betreft de vlieger heeft dat uiteraard betrekking op de vliegeruitrusting.

8. Met betrekking tot deze diensten en de totale organisatie binnen de logistiek van de Sowjet Luchtstrijdkrachten zijn gedurende de laatste jaren weinig essentiële veranderingen waargenomen. Dit in tegenstelling tot bevoorradingsystemen en voorraadopslag zowel kwalitatief als kwantitatief.

BEVOORRADING

9. De eerder genoemde diensten zijn op elk niveau voor de uitvoering van hun taak deels afhankelijk van de bevoorrading in ruime zin des woords. Niet alleen de opslag is hierbij van belang doch evenzeer de aanvoer vanuit het achterland. Een nadeel lijkt hierbij toch de grote afhankelijkheid die de WP lidstaten kennen t.o.v. de Sowjet-Unie, met name geldt dit bij vliegtuigonderdelen en m.b.t. prioriteitstelling bij de distributie van de essentiële voorraden ammunitie en brandstof.

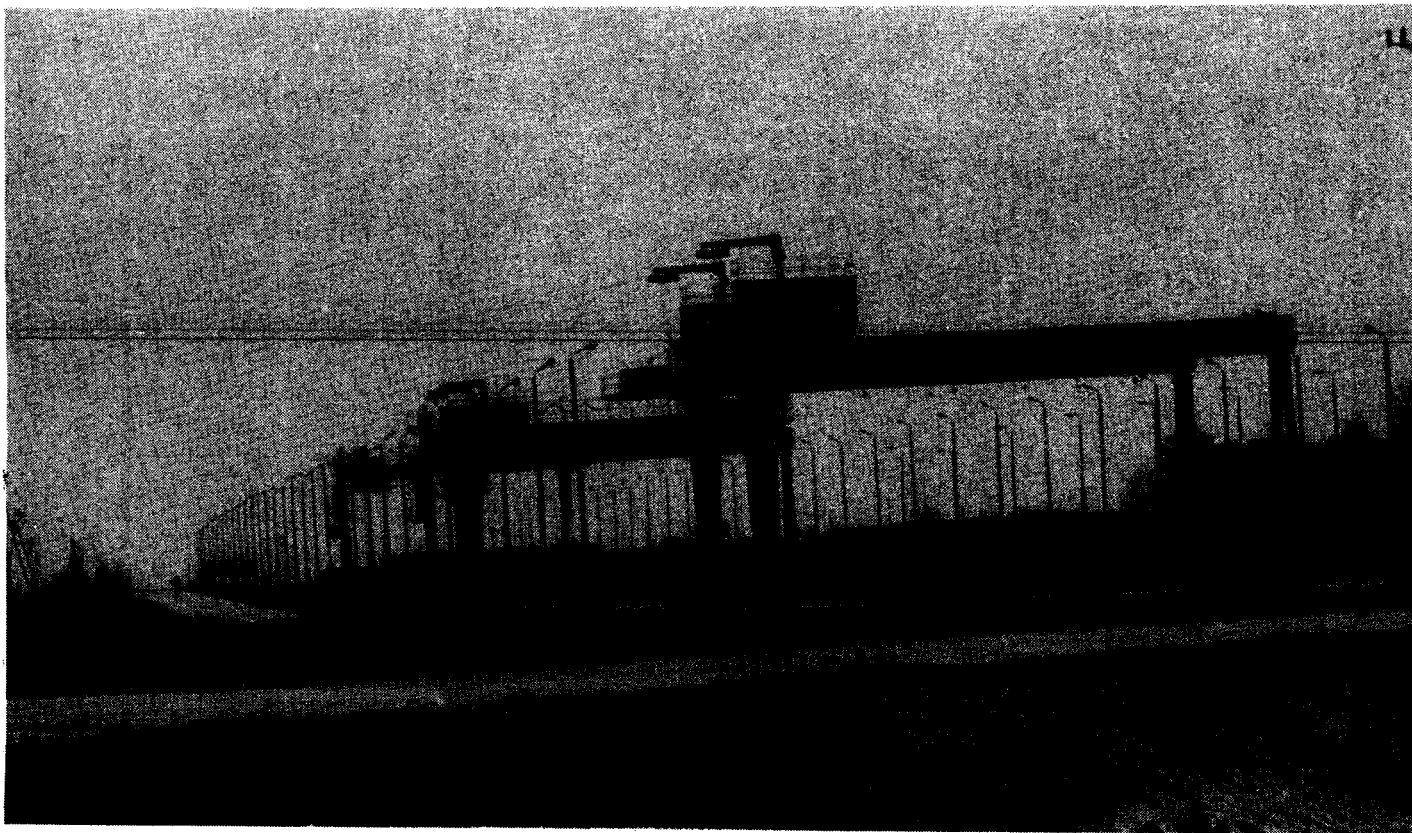

Foto 2a en b: Zgn. overlaadstations bij Pools/Russische grens, als gevolg van de verschillende spoorbreedte, die een stagnatiepunt bij de bevoorrading per trein uit het achterland vormen.

Met betrekking tot de bevoorrading ten behoeve van de onderdelen is sprake van een ver doorgevoerd centralisme en dirigisme. In dit kader wordt een strak rapportage systeem t.a.v. de gebruiker gehanteerd. Doorslaggevend voor een goede functionering van het geheel is hierbij dan ook een geregeld en intensief overleg met de operationele leiding in samenhang met een slagvaardig logistiek "management" en op z'n minst een flexibele transportorganisatie.

10. Zowel de logistieke rapportage, de voorraadbeheersing als ook de distributie zijn de laatste jaren bij de WP Strijdkrachten aanmerkelijk verbeterd. Alhoewel enkele lidstaten mogelijk relatief verder gevorderd zijn op het gebied van automatisering, staat de nagenoeg identieke opbouw van het logistieke apparaat er garant voor dat alle WP lidstaten er hun voordeel mee kunnen doen.

11. Naast deze verbeteringen zijn er ook duidelijke veranderingen aangebracht in het totale bevoorradings- en onderhoudssysteem. Om uiteenlopende redenen was de kwetsbaarheid hiervan zeer groot. Deze kwetsbaarheid heeft men verminderd door vergroting en verspreiding van opslagplaatsen, "hardening" van opslagplaatsen, uitbouw van pijplijn-systemen, verbetering van het luchttransport en het verder opvoeren van de standaardisatie binnen de strijdkrachten van het Warschau Pact. Bij de luchtstrijdkrachten vormt de invoering van 3e generatie vliegtuigen daarbij zowel een positief als negatief facet.

12. Enerzijds kunnen de nieuwste typen gevechtsvliegtuigen door hun toegenomen radius en wapenlast verder in het achterland gestationeerd worden met alle logistieke voordelen van dien. Anderszijds is deze generatie toestellen veel gecompliceerder qua techniek en onderhoud, waarnaast de hoogwaardige apparatuur een uitgebreidere voorraadvorming vergt. Het strak doorgevoerde Sowjet onderhoudssysteem biedt in dit verband waarschijnlijk voordelen in vreedetijd, doch nadelen in oorlogstijd. De vliegvelden zijn veelal (de verspreidingsvelden in alle gevallen), niet toegerust met adequaat personeel en materieel om ingrijpende reparaties en inspecties uit te voeren.

Het zgn. klein onderhoud en 200 uren inspecties kunnen op de operationele vliegvelden worden uitgevoerd. Grotere inspecties en onderhoudsbeurten dienen bij centrale werkplaatsen te geschieden. Dit kan onnodige stagnatie opleveren.

VOORRADEN

13. Naast de serviceability van het vliegtuig en de inzet van de vlieger zijn brandstof en ammunitie beslissend voor de zgn. "combat readiness" van het vliegende wapensysteem. Een eerste vereiste is derhalve een adequate voorraadreserve op en bij de gebruiker. De ammunitie- en brandstofvoorraden zijn de laatste jaren bij de WP lidstaten aanmerkelijk vergroot. Dit betreft niet alleen de depot-voorraad doch tevens de voorraad op het vliegveld. Dit geldt in het bijzonder voor de Sowjet belegde vliegvelden in Tsjechoslowakije (v.w.b. brandstof) en in Polen/Hongarije (v.w.b. brandstof en ammunitie). Bij de 16e TLL vliegvelden in de DDR was dit reeds zeer lang het geval. De opslag van ammunitie en brandstof betrof hier reeds 50% van de totaal vooruitgeschoven voorraad. Ook is in veel gevallen een opslag (ammunitie en/of brandstof) bij de verspreidingsvelden (zeker bij de tijdens oefeningen regelmatig gebruikte velden) aanwezig.

Foto 3: Brandstof opslag bij een zgn. verspreidingsvliegveld.

14. Naast deze toegenomen voorraden zijn er tevens veranderingen opgetreden m.b.t. de zgn. "sortie rate" van de WP-gevechtsvliegtuigen. De invoering van de 3e generatie vliegtuigen is hierop van invloed, als gevolg van de grotere vliegradius en wapenlast.

OPERATIONELE INZETBAARHEID

15. Om te komen tot een verantwoorde inschatting van het aantal dagen dat de WP luchtstrijdkrachten volledig operationeel inzetbaar zullen zijn gedurende een conflict, is evident dat een goede beoordeling van opslagcapaciteit, bevoorradingsysteem, distributiesysteem en "sortie rate" zonder meer vereist is.

16. Uitgaande van het operationeel beschikbaar hebben van $\pm$ 2500 gevechtsvliegtuigen met een "sortie rate" van 2-4 sorties per dag is een gemiddeld brandstofverbruik vast te stellen. Hierin dient verdisconteerd te worden een theoretische "attrition" van 2% per sortie, terwijl gezien het toch al kunstmatige karakter ervan, de mogelijke zware schade aan pijpleidingssystemen, depôts, raffinaderijen etc. als wel de mogelijke totale onbruikbaarheid hiervan alsmede van andere aanvoerwegen buiten beschouwing is gelaten.

17. De gemiddelde voorraad vliegtuigbrandstof en ammunitie die westelijk van de 16° Oost ligt opgeslagen in centrale depots en op vliegvelden lijkt voldoende om onder oorlogsomstandigheden minimaal 30 dagen zgn. "sustained operations" uit te voeren. Voor wat betreft de totale voorraad ammunitie lijken ongeveer 50 dagen van zgn. "sustained operations" haalbaar.

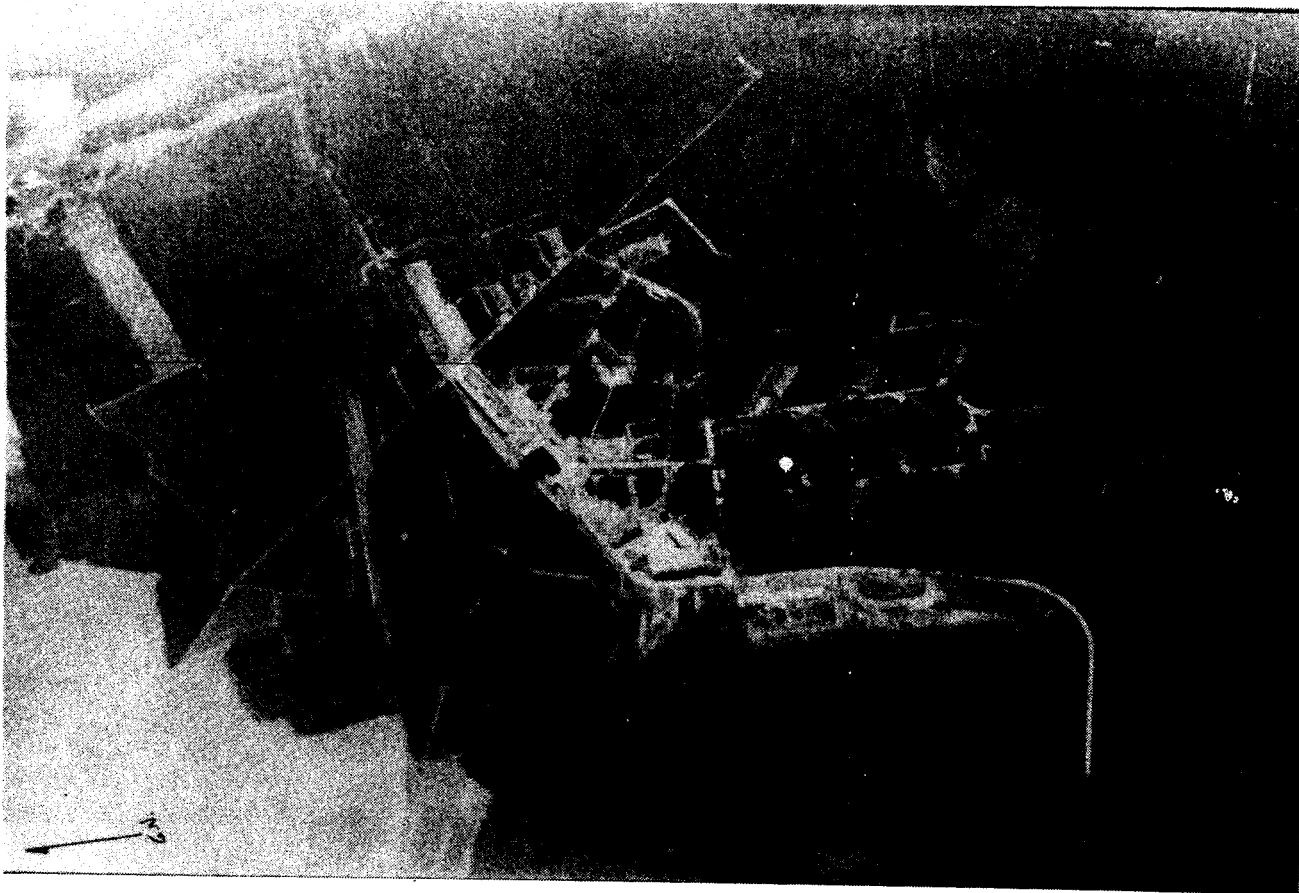

Foto 4: Centraal WP ammo depot.

De gemiddelde brandstofvoorraad op de vliegvelden zelf wordt v.w.b. de Oostduitse- en Hongaarse lsk ingeschat op een voldoende hoeveelheid voor 4-6 dagen en bij de overige WP luchtstrijdkrachten voor minimaal 7 dagen "sustained operations". Met betrekking tot de ammunitievoorraad per vliegbasis komen deze getallen uit op 7-10 dagen voorraad bij de NSWP lsk en 7-20 dagen bij de Sowjet lsk in de "forward area".

18. Conclusie. De "Midden-Oosten Oorlog" van 1973 heeft ondubbelzinnig aangetoond, dat gigantische voorradenammunitie en brandstof de strijdkrachten ter beschikking moeten staan om een gewapend conflict met geavanceerde middelen te kunnen volhouden. De Sowjets en inherent daaraan de WP lidstaten hebben hier lering uit getrokken. Infrastructuur en logistiek zijn verbeterd en worden steeds meer geperfectioneerd. Op dit moment kan als vaststaand worden aangenomen dat de aanwezige voorraden in de "forward area" v.w.b. ammunitie en vliegtuigbrandstof voor de WP lsk voldoende zijn om een kort conventioneel- of nucleair conflict

effectief te

effectief te ondersteunen. De waargenomen logistieke mogelijkheden in haar totaliteit overziend, wettigt de veronderstelling dat de ondersteuning zelfs minimaal 30 dagen is vol te houden. Deze periode kan zelfs langer zijn, indien de aanvoerlijnen vanuit centrale opslagplaatsen ten oosten van de 16° lijn zodanig bruikbaar blijven, dat de aldaar aanwezige voorraden kunnen worden aangesproken. De voorraden die aanwezig zijn in de 3 Westelijke Militaire Districten en het MD Moskou zijn waarschijnlijk toereikend om de vooruitgeschoven eenheden te voorzien gedurende 1 maand.

[REDACTED]

HOOFDSTUK III - WP AMPHIBIOUS CAPABILITIES

1. In het verleden is regelmatig in de scenario's van oefeningen zoals WINTEX, TACEVAL, e.d. het optreden van de WP Amphibische Strijdkrachten opgenomen. Enige achtergrond over de doctrine en inzet van de Amphibische Strijdkrachten kan wellicht leiden tot een beter inzicht in het opereren van deze strijdmacht in het kader van het WP offensieve optreden in het algemeen. Derhalve wordt navolgende - onvertaalde - verhandeling, afkomstig van [REDACTED] in deze ISAM opgenomen. Dit overzicht geeft de huidige stand van zaken uitvoerig weer.

III-3

[REDACTED]
III-4

III-5

[REDACTED]
III-6

III-7

BIJLAGE, behorende bij
Hfdst. III van ISAM 5/80

HOOFDSTUK IV - POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

25 JAAR WP

1. Op 14 en 15 mei j.l. had te Warschau de viering plaats van het 25-jarig bestaan van het WP. Op de vergadering van het Politiek Consultatief Comité, hoogste politieke orgaan van de partnerlanden, werden in een lange verklaring de resultaten over de afgelopen 25 jaar van het bondgenootschap opgesomd. Als hoofdpunten van de WP-declaratie werden in een gezamenlijke verklaring van het Sowjet-Politburo, presidium Opperste Sowjet en ministerraad van 17 mei jl. genoemd: De nadruk op de slotakte van Helsinki, C.V.S.E.-bijeenkomst (conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa) in Madrid, het WP-voorstel voor een conferentie over militaire ontspanning en ontwapening in Europa, ratificatie van SALT-2, Sowjet-onderhandelingsbereidheid over beperking middellange afstandsraakketten in Europa (mits NAVO het T.N.F. - besluit van december jl. herziet "of tenminste de uitvoering daarvan opschort"), voorts het WP-voorstel tot een mondiale topconferentie.

2. Als multilateraal "verdrag van vriendschap, samenwerking en wederzijdse hulpverlening" werd het verdrag van Warschau op 14 mei 1955 getekend, nadat voordien reeds (vóór 1949) een compleet net van bilaterale verdragen tussen de Oostblokstaten tot stand gekomen was. Een drietal redenen kunnen worden opgesomd waarom de SU behalve het bilaterale stelsel ook nog het WP in het leven riep. Door de oprichting van het Pact werd aan het complex van de bestaande bilaterale bindingen van de Oost-Europese staten aan de SU (en tussen de satellieten onderling) op een nieuwe verdragsmatige basis, een bondgenootschappelijk aanzien gegeven. Het WP moest derhalve het gehele net van bilaterale verdragen omvatten en op enige belangrijke punten aanvullen. Door het WP moest de militaire samenwerking en de verdedigingsbereidheid van de blokstaten straffer worden georganiseerd en verbeterd. Een tweede reden was, dat op 15 mei 1955 in het Belvédère-paleis te Wenen het Oostenrijkse staatsverdrag ondertekend zou worden. Volgens dit verdrag moesten de Sowjetroepen Oostenrijk binnen 40 dagen verlaten en daarmee ontviel de grond aan het aan de SU krachtens de Parijse verdragen toegekende recht troepen in Roemenië en Hongarije te stationeren tot bescherming van de militaire aanvoerlijnen. Het was de Sowjet-regering duidelijk, dat deze beide landen zonder Sowjet-troepenstationering spoedig voor de SU verloren zouden gaan. Zij had dan ook aan een nieuwe juridische

een nieuwe juridische grondslag voor de toekomstige stationering van haar troepen in deze beide landen behoefte. Zo is het te verklaren, dat de SU destijds zeer snel handelend optrad en het kan derhalve geen toeval zijn dat het WP precies één dag vóór het Oostenrijkse staatsverdrag ondertekend werd. Een derde reden was, dat met de dood van [redacted] in 1953 ook diens stijl van leidinggeven niet langer kon worden voortgezet. Zijn opvolgers trachtten een stijl te ontwikkelen, waarbij Moskou's leidende rol door de regeringen van de satellietstaten vrijwillig werd erkend. Hetgeen op politiek terrein de Raad voor wederzijdse Economische Bijstand (Comecon) deed, moest ook op militair terrein door het WP worden bereikt en verzekerd.

3. Het verdrag dat uit een preambule en 11 artikelen bestaat is bijzonder kort en vertoont overeenkomst met dat van de NAVO. In de preambule geven de verdragspartners uitdrukkelijk hun wil tot oprichting van een Europees veiligheidsstelsel te kennen en funderen de noodzaak tot het sluiten van het verdrag op hun interesse in de verdere ontwikkeling van "vriendschap, samenwerking en wederzijdse bijstand". In art. 1 bekennen zij zich tot de fundamentele beginselen van de Verenigde Naties. De verdragspartners nemen de verplichting op zich, om bij de regeling van internationale geschillen zich van dreiging of het aanwenden van geweld te onthouden en in overeenstemming met de VN te handelen. Art. 2 vordert van de partijen inspanningen tot behoud van de wereldvrede en bereidheid tot ontwapening. Art. 3 verplicht de lidstaten tot onderlinge raadpleging in alle belangrijke vraagstukken van gemeenschappelijk internationaal belang. Kernstuk van het WP is art. 4, waarin de plicht tot hulpverlening is vervat. De bondgenootschappelijke plicht betekent evenwel niet, dat de bondgenoten automatisch gehouden zijn aan een oorlog deel te nemen, omdat in het WP de beslissingsbevoegdheid niet automatisch op de militaire leiding van het bondgenootschap overgaat. De door dit art. voorgeschreven "raadpleging over gemeenschappelijke maatregelen" (in voorkomend geval) garandeert de SU het overwicht. In art. 5 wordt tot de vorming van het Oppercommando van de Verenigde Strijdkrachten als hoogste militaire leidinggevend orgaan besloten. In art. 6 wordt tot de vorming van het "Politieke Consultatieve Comité" besloten, dat naar behoefte ook hulporganen kan instellen. In art. 7 verplichten zich de deelnemende staten aan geen alliantie, die tegen de doelstellingen van het WP ingaat, deel te nemen. Art. 8 legt de nadruk op de noodzaak van economische- en culturele samenwerking van de WP-staten.

Art. 9 verklaart

Art. 9 verklaart dat het verdrag voor elke andere staat openstaat. Deze mogelijkheid tot toetreding voor elke staat ongeacht maatschappelijk stelsel of regeringsvorm (mits "vredelievend", zoals destijds maarschalk [REDACTED] formuleerde) is in de politieke praktijk - bv. voor een NAVO lidstaat - niet gegeven. Dit art. is bepaald meer voor propagandadoeleinden bedoeld dan dat het werkelijk formeel juridische gelding zou hebben. Art. 10 bevat de ratificeringsbepalingen, terwijl art. 11 de geldingsduur (20 jaar, met automatische verlenging van 10 jaar, indien één jaar vóór beëindiging van de termijn geen opzegging plaatsheeft) vastlegt.

4. Het WP wordt v.w.b. de verdragstekst vaak met de NAVO vergeleken. Tal van juristen en andere experts hebben zich in publikaties met die vergelijking beziggehouden. Daarbij is men zonder uitzondering tot eenzelfde konklusie gekomen: terwijl het NAVO-verdrag op de gelijkberechtiging van de partnerstaten berust, is de tekst van het WP erop gericht de Sowjet-suprematie, die praktisch toch al voorhanden is, nog additioneel te garanderen en te onderstrepen. Na de oprichting van het WP bestond aanvankelijk onzekerheid, of de bilaterale verdragen verder van kracht zouden blijven. Deze twijfel is intussen weggenomen. Nadat bv. de DDR op 7 okt. 1975 zijn verdrag over vriendschap, samenwerking en wederzijdse bijstand met de SU vernieuwd had, sloot het land in 1977 analoge verdragen met Hongarije, Polen, Bulgarije en Tsjechoslowakije. Bewezen is dat de SU beide behoeft. Het belangrijkste onderscheid bestaat hierin dat de bilaterale verdragen de bijstand "automatisch en met alle middelen" vereisen. Zij worden - i.t.t. het WP - niet opgeheven, zodra een "collectief veiligheidsstelsel" in Europa gecreëerd zou worden. Het is duidelijk, dat de SU onder deze omstandigheden zeer wel het WP als ruilobject voor de NAVO kan aanbieden.

5. Als hoogste politieke orgaan fungeert het Politiek Consultatief Comité, waarin overeenkomstig art. 6 "iedere lidstaat een regeringslid of een daartoe bijzonder benoemde vertegenwoordiger" delegeert. In de regel sturen de lidstaten niet slechts regeringshoofden naar de zitting van het Comité, maar ook andere leden van de regering, bv. de minster van BZ en de defensie-minister. Belangrijker is evenwel het feit, dat steeds de leiders van de communistische- en arbeiderspartijen in het Politiek Comité de beslissende rol spelen, ook al bekleden zij geen ministersambt. Het Comité heeft

niet slechts politieke

[REDACTED]

niet slechts politieke, maar ook militaire functies. Men voert beraad over alle internationale vraagstukken die de gemeenschappelijke belangen van de partnerlanden betreffen en laat zich daarbij door de "intressen van de vestiging van de wereldvrede en de veiligheid leiden". In het besluit van de WP-staten over de oprichting van een gemeenschappelijk oppercommando van de Verenigde Strijdkrachten (14 mei 1955) wordt vastgelegd, dat algemene vragen die de versterking van de defensiecapaciteit en de organisatie van de Verenigde Strijdkrachten betreffen, in het Politieke Comité behandeld worden en dat daartoe strekkende besluiten neemt. Art. 8 van het WP geeft het hoogste politieke orgaan van de alliantie ook taken op het gebied van de economische en culturele betrekkingen tussen de verdragspartners. Van de bevoegdheid (art. 6) om hulporganen in het leven te roepen maakte het Comité al op zijn eerste zitting in Praag (juni 1956) gebruik. Besloten werd om twee hulporganen, nl. de Permanente Commissie en het Verenigd Secretariaat (zetels te Moskou) in het leven te roepen.

6. De Permanente Commissie is bovenal voor de uitwerking van aanbevelingen terzake van buitenlandse politieke vraagstukken competent. Veel meer is omtrent de activiteit van deze commissie nog steeds niet bekend. Ook over het Verenigd Secretariaat is nog steeds relatief weinig bekend. De leiding van dit secretariaat ligt in handen van de Chefstaf van de WP-strijdkrachten, steeds een Sowjet legergeneraal. Het Verenigd Secretariaat draagt zorg voor het afhandelen van de agenda t.b.v. de praktische realisering van het Pact en vormt wel het eigenlijke werkorgaan van het WP. Men neemt aan, dat op deelgebieden als bewapening, logistiek, onderzoek e.d. afzonderlijke commissies actief zijn en dat het Verenigd Secretariaat zeer nauw met de Comecon samenwerkt. Hier zouden de belangrijkste taken op het gebied van de technische samenwerking en coördinatie, atoomenergie en standaardisering liggen, waarbij m.n. standaardisering geheel en al naar Sowjet-voorbeeld en-behoeften verloopt. Zelfstandige ontwikkelingen van de satelietstaten zijn nauwelijks vast te stellen.

7. Het tweede toporgaan van het WP is het Oppercommando van de Verenigde Strijdkrachten (Verenigd Oppercommando), dat te Moskou zetelt. Overeenkomstig art. 5 van het WP kwamen de lidstaten overeen "een verenigd oppercommando in het leven te roepen van die strijdkrachten die volgens overeenkomst tussen partijen aan deze (op grond van gemeenschappelijk

vastgestelde beginselen

vastgestelde beginselen opererende) staf ter beschikking worden gesteld". Tevens werd overeengekomen dat de opperbevelhebber steeds een Sowjet-officier moest zijn, die tegelijkertijd ook de functie van eerste plv. minister van defensie van de SU bekleedt. De Opperbevelhebbers van het WP tot nu toe, waren de maarschalken [REDACTED] en [REDACTED]. Bepaald werd dat de ministers van defensie of andere militaire leiders van de lidstaten tot plv. opperbevelhebber benoemd zouden worden. Elke minister van defensie van de niet-Sowjet WP-staten is derhalve slechts plv. opperbevelhebber voor het troepencontingent, dat zijn land het WP ter beschikking heeft gesteld. In welke omvang de afzonderlijke lidstaten hun strijdkrachten het WP "ter beschikking gesteld hebben", is niet bekend. Bekend is slechts, dat op de eerste zitting van het Politiek Consultatief Comité "alle bewapende contingenten van de Nationale Volksarmee" ondergeschikt werden aan het Verenigd Oppercommando. De strijdkrachten van de DDR vormen dan ook een uitzondering.

1 MEI-SLOGANS

8. In de door het Centrale Comité van de CPSU opgestelde 75 slogans t.g.v. de viering van de 1e mei is dit jaar de nadruk op het belang van de betrekkingen met de VS weggefallen. De slogans weerspiegelen de toenemend scherpere toon in Sowjet-uitspraken aangaande kwesties van buitenlandse politiek. De afwezigheid van enige verwijzing naar de Sowjet-vredesprogramma's van 1971 en 1976 of naar de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (Helsinki 1975) duidt op een hardere opstelling in aanlegenheden die de ontspanning betreffen. Een oproep tot de "volkeren van de VS en Canada" voor samenwerking, zoals in 1979, bleef achterwege, terwijl van ontspanning slechts sprake is in de kontekst van een oproep om tegen de dreiging van een nieuwe wereldoorlog te strijden. De gebruikelijke oproep tot niet-aanwending van geweld is eveneens achterwege gelaten. De leuzen terzake van Afghanistan en Iran zijn in die zin gewijzigd dat zij van het toegenomen Sowjet-belang bij deze regio getuigen. Afghanistan wordt thans rechtstreeks geprezen voor de "moedige verdediging van de verworvenheden van de April-revolutie", terwijl in 1979 nog slechts van de weg naar de opbouw van een nieuwe samenleving werd gesproken. De verwijzing naar Irans strijd tegen "imperialistische inmenging" stelt de dreiging die van de Sowjet-kijk op de situatie in Iran uitgaat in het licht. Een slogan m.b.t. India werd toegevoegd, waarin Moskou's zorg tot

uiting komt

uiting komt om de banden met het bewind van premier Gandhi te versterken als tegenwicht tegen regionaal verzet tegen de Sowjet-rol in Zuid en Zuid-West Azië. De oproep tot Europa duidt erop, dat de Sowjets hun pogingen zullen versterken om wrijvingen in de NAVO te creëren. In plaats van de gebruikelijke zinspeling op "imperialistische plannen" voor opstelling van nieuwe wapens op het Europese contingent is de desbetreffende slogan dit jaar meer specifiek tegen de VS gericht en wordt gesproken van de opstelling van "nieuwe Amerikaanse kernraketten" in Europa. Bepaalde slogans m.b.t. binnenlandse problemen duiden op indirecte wijze aan, dat de Sowjet-consument meer dan als gewoonlijk de broekriem zal moeten aanhalen. Voor het eerst sinds jaren wordt gezwegen over de behoeften van de consument en is meer nadruk gelegd op zware industrie en machinebouw.

OOST-EUROPA

9. In 1979 is de economische groei in alle zes Oost-Europese partnerlanden van de SU afgenomen. Volgens westelijke schattingen, schommelen de groeiratio's tussen 3.5% in Roemenië en 0.0% in Polen. Oorzaken van de afnemende economische groei zijn de voortdurend teruglopende produktiviteit in de industrie, beperkingen op de invoer om stijgende tekorten op de handelsbalans met westelijke landen tegen te gaan, alsook slecht weersomstandigheden, welke de agrarische produktie in de Oost-Europese landen nadelig hebben beïnvloed.

ROEMENIE

10. Onlangs zijn zowel in het Roemeense partij - als regeringsapparaat mutaties doorgevoerd. Op 27 maart jl. werd [REDACTED] van zijn functie van secretaris van het CC ontheven en tot minister van industrie benoemd. Kollegen. [REDACTED], minister van defensie sedert 1976, werd tot secretaris van het CC voor justitie en veiligheid en voorzitter van de parlementscommissie voor defensieaangelegenheden benoemd. Zoals verwacht bekleedt generaal [REDACTED] niet langer de post van minister van defensie. Op 29 maart werden verscheidene mutaties in de regering na een voltallige zitting van de nieuwgekozen Nationale Vergadering, het parlement van Roemenië, bekendgemaakt. Tot de meest belangrijke veranderingen behoorde de aanstelling van [REDACTED], echtgenote van de Roemeense president als eerste plv. minister-president en de benoeming van generaal-majoor [REDACTED] tot minister van defensie. Voorts werden nog een andere vice-premier, vier

CONFIDENTIEEL

- IV.7 -

ministers van economische zaken en een minister van justitie benoemd.

██████████ benoeming onderstreept haar positie als tweede machtigste figuur in het land en versterkt de dominerende positie van haar echtgenoot in Roemenië nog meer. In het verleden waren de publieke reacties op de benoeming van mevr. ██████████ nogal negatief, hetgeen - zo wordt vermoed - ook thans en in versterkte mate het geval zal zijn. De nieuwe minister van defensie Olteanu diende sedert okt.'79 als stafchef van de zgn. Patriottische Gardes en als hoofd van de afdeling militaire en veiligheidsaangelegenheden van het CC van de Roemeense CP. ██████████ in 1974 generaal-majoor, wordt vermoedelijk in zijn nieuwe positie in de naaste toekomst bevorderd. De recente wijzigingen in de Roemeense hiërarchie vormen een voortzetting van ██████████ beleid van periodieke rotatie in het regeringsapparaat en tussen partij- en regeringsfunctionarissen. Door dit systeem moet worden voorkomen, dat wie dan ook een machtsbasis zou kunnen opbouwen tot uitdaging van ██████████ koers en loyale volgelingen achter zich zou scharen. Mede daarom zijn geen wijzigingen van substantieel belang in het binnen- of buitenlands beleid van Roemenië te verwachten.

SOWJET-VOLKSTELLING

11. Recent verkregen gegevens van de Sowjet volkstelling van 1979 laten zien dat de Moslim-bevolking in de SU driemaal sneller is gegroeid dan die van de ethnische Russen. De Moslim-bevolking groeide met bijna 23% tot 43.7 miljoen zielen, terwijl de Russische bevolking met 6.5% tot 137.4 miljoen zielen toenam. Door de langere gemiddelde leeftijd van de Moslimbevolking kan een voortgezette snelle groei in de rest van de eeuw worden verwacht. Voor de Russen daarentegen en andere Slavische volkeren, met hun oudere leeftijdsstructuur en lagere geboortepercentages, zal de bevolkingsgroei percentueel afnemen. Thans vormen de Russen (RSFSR) met 52.4% nog steeds de meerderheid van de Sowjet-bevolking, met de andere Slavische volkeren (Witrusen-Oekrainiërs) evenwel nog 72%. Sommige westerse en Sowjet-demografen menen, dat in het jaar 2000 de Russen nog maar nauwelijks in de meerderheid zullen zijn, terwijl de Moslim-bevolking 30 à 34% van de totale Sowjet-bevolking zal uitmaken. De zich wijzigende ethnische samenstelling van de SU heeft ernstige gevolgen voor de Sowjet-economie. Tekort aan arbeidskrachten doet zich vooral in de Russische republiek (RSFSR) gevoelen. In tegenstelling tot de verwachtingen van de Sowjet-planners, wordt dit tekort niet door migratie uit Moslimgebieden opgeheven. Niettegenstaande het feit dat bij tal van Moslim-groeperingen de

vaardigheid in de

vaardigheid in de Russische taal ten zeerste is toegenomen, is hun mobiliteit amper groter geworden. De nieuwe gegevens tonen dat slechts 1% van de Centraal-Aziatische Moslim-volkeren (Kirgiezen, Tadzjiken, Turkumenen, Oezbeken) buiten de regio woonachtig is.

HONGAARS PARTIJCONGRES

12. Het 12e Congres van de Hongaarse socialistische arbeiderspartij (24-27 maart jl.) kenmerkte zich vooral door zakelijkheid. Men kwam tot een sobere evaluatie van prestaties en tekortkomingen en van de vooruitzichten voor de volgende vijf jaar. Ruime aandacht werd aan economische vraagstukken besteed. Veel doelstellingen van het plan 1976-80 zullen niet bereikt worden, ten dele vanwege wereldeconomische trends, ten dele tengevolge van interne moeilijkheden. De regering verklaarde zich voor tekortkomingen in de planning en een te laks reageren op externe factoren verantwoordelijk te weten. Het congres steunde de topleiding in haar voornemen om de economische strategie (die men sedert de invoering van het Nieuwe Economische Mechanisme in 1968 ontwikkeld heeft) voort te zetten. De voornaamste elementen van de NEM werden herhaaldelijk benadrukt: het afstemmen van produktie- en consumptieprijzen op het geldende peil van de wereldmarkt en van de lonen op de prestaties van een onderneming, geen subsidies aan niet-winstgevende bedrijven, het concentreren van arbeidspotentieel op de meest efficiënte sectoren, verhoging van het initiatief en van de kwaliteit van het bedrijfsbeheer. De Hongaarse bevolking werd evenwel gewaarschuwd dat de moeilijke omstandigheden waarin de economie thans verkeert voortduren en dat men met een verminderde groei en stagnerende levensstandaard rekening moet houden. Op binnenlands terrein werd in het verslag van partijleider [REDACTED] grote nadruk op het thema van nationale eenheid gelegd. [REDACTED] beloofde nogmaals dat de partij jegens niet-partijleden, de kerk, intelligensia en nationale minderheden een verzoenende houding zal blijven aannemen. Een opmerkelijk orthodoxe koers evenwel werd voorgestaan op cultureel terrein en ten aanzien van de rol van de kunst in een socialistische maatschappij, zulks mogelijk om de SU en de eigen partijaanhang ervan te verzekeren, dat de geest van betrekkelijke vrijheid in de economie niet ook op de culturele en ideologische sector zal overslaan.

13. Wereldvraagstukken

[REDACTED]

13. Wereldvraagstukken kwamen op het Hongaarse partijcongres veeleer wat plichtmatig aan de orde. In zijn verslag onderstreepte Kadar de solidariteit van Hongarije met de SU en de andere "socialistische" landen, terwijl ook een korte paragraaf aan een herhaling van het Sowjet-standpunt inzake Afghanistan was toegevoegd. Uiterlijke tekenen van het wantrouwen dat naar men aanneemt de Hongaarse leiders en de Hongaarse bevolking koesteren omtrent de Sowjet-invasie van Afghanistan ontbraken. De Hongaarse top en de media waren aanvankelijk terughoudend in hun steunbetuiging voor het Sowjet-optreden. Maar onlangs is Hongarije, mogelijk onder Sowjetdruk, de Sowjetlijn even loyaal als de andere bondgenoten gaan volgen. Het congres was een persoonlijk succes van partijleider [REDACTED] en lijkt zijn toch alreeds aanzienlijke populariteit te hebben vergroot. Zijn positie zal door de wijzigingen in het Politburo verder worden versterkt. De meeste nieuwkomers danken hun carrières aan [REDACTED]. De enige verrassing is, dat [REDACTED], planningshoofd en één van de meest vooraanstaande pleitbezorgers van de economische hervormingen thans geen lid van het Politburo meer is. Afge- wacht moet worden of hij zijn regeringsfunctie zal kunnen behouden.

[REDACTED]

[REDACTED]

HOOFDSTUK V - ASPECTEN MET BETREKKING TOT
REIZEN NAAR COMMUNISTISCH GEREGERDE LANDEN

INLEIDING

1. De praktijk heeft uitgewezen dat de inlichtingen-
diensten van communistisch geregeerde landen er steeds naar
blijven streven om op alle mogelijke manieren die inlichtingen
te verzamelen die zij niet via open bronnen kunnen bemachtigen,
maar waarvoor zij wel belangstelling hebben. Een mogelijke bron
om deze inlichtingen te verwerven, of om medewerkers te
recruteren die deze inlichtingen moeten gaan verwerven,
wordt gevormd door de buitenlandse bezoekers.
2. De laatste jaren neemt het aantal reizigers naar
communistisch geregeerde landen toe, enerzijds omdat een
aantal van deze landen het toerisme propageert, anderzijds omdat
een verblijf in deze landen voor toeristen goedkoper is dan
een verblijf in een Westeuropees land.
3. Ook is er een toename te constateren in het aantal
aanvragen van KLu-personeel om reizen te mogen maken naar
communistisch geregeerde landen. Zo zijn er in 1977
122 aanvragen geregistreerd, in 1978 133, in 1979 214 en in
de eerste 4 maanden van 1980 reeds 82.

WERKWIJZE VAN INLICHTINGDIENSTEN VAN COMMUNISTISCH
GEREGERDE LANDEN

4. Om de gewenste inlichtingen van buitenlanders te
verkrijgen of, om onder hen medewerkers te recruteren, hebben
de communistische inlichtingendiensten een speciale afdeling
die zich bezig houdt met de buitenlanders die op reis zijn in

hun land.

[REDACTED]

hun land. De taak van deze afdeling kan in twee belangrijke groepen worden ingedeeld:

- a. Een defensieve, controlerende functie (contra-inlichtingenwerk). Alle buitenlandse bezoekers dienen onder controle te staan van de inlichtingendienst. Hiertoe is een omvangrijk systeem opgebouwd, waarbij gebruik gemaakt wordt van medewerkers zoals: reisleiders, stewardessen, tolken, hotelpersoneel, bus- en taxichauffeurs, welke medewerkers verplicht zijn om over buitenlandse bezoekers te rapporteren.
- b. Een offensieve, operationele functie (inlichtingenwerk). Wanneer de inlichtingendienst van een communistisch geregeerd land aanleiding en mogelijkheden ziet, dan is het mogelijk dat het niet slechts blijft bij het (passieve) observeren van buitenlandse bezoekers, maar dan kunnen zij eventueel pogingen ondernemen om die bezoekers te recrutereren, dat wil zeggen dat men met de bezoeker een overeenkomst probeert af te sluiten, waarbij de bezoeker zich verplicht om onder bepaalde condities op een of andere manier medewerking te verlenen aan de betreffende inlichtingendienst.

5.   Waarom wil men zo graag alle bezoekers controleren en hoe bepaalt men welke van de buitenlandse bezoekers men zal proberen te recrutereren?

- a. Controle. Er zijn een aantal redenen waarom men in de communistisch geregeerde landen de bezoekers zoveel mogelijk in de gaten wil houden, namelijk:

- (1) Men wil door observatie ontdekken welke buitenlandse bezoeker werkzaam zou kunnen zijn voor een westelijke inlichtingendienst.

- (2) Men wil

- (2) Men wil het contact van de bezoeker met de eigen bevolking zoveel mogelijk beperken om een negatieve invloed op de eigen bevolking te voorkomen.
- (3) Men wil de negatieve en ongunstige kanten van het communisme buiten het gezichtsveld van de buitenlandse bezoeker houden.
- (4) Men probeert onder de bezoekers personen te vinden die voor recrutering in aanmerking komen.

b. Recrutering. Al voor het bezoek van de buitenlander probeert de inlichtingendienst een indruk van de bezoeker te krijgen, gebaseerd op:

- (1) gegevens over eventuele eerdere bezoeken;
- (2) gegevens die de Ambassade van het communistisch geregeerde land uit het land van herkomst van de bezoeker over hem kan verstrekken;
- (3) gegevens die de bezoeker heeft verstrekt bij zijn visumaanvraag;
- (4) gegevens die de bezoeker heeft verstrekt aan het organiserende reisbureau.

6. Een van de eerste dingen die reizigers naar communistisch geregeerde landen zich af kunnen vragen, zijn kwesties als:

- a. Heeft men eigenlijk wel belangstelling voor reizigers uit Nederland?
- b. Waarom zou men juist voor mij belangstelling hebben?

7. Het antwoord

7. Het antwoord op de eerste vraag kan ongetwijfeld bevestigend luiden, onder meer om de volgende redenen:

- a. Er is in Nederland NAVO informatie voorhanden omdat Nederland lid is van de NAVO.
- b. Er zijn in Nederland een aantal NAVO instellingen, zoals het AFCENT Hoofdkwartier.
- c. Wetenschap en techniek staan in Nederland op een hoog peil.

8. Het antwoord op de tweede vraag is minder eenvoudig. Hier kunnen slechts een aantal punten genoemd worden die een indicatie zouden kunnen geven, waarom de ene bezoeker meer belangstelling van een inlichtingendienst zou kunnen verwachten dan de andere. Om te bepalen in hoeverre iemand interessant genoeg is om gerecruteerd te worden, wordt de zogenaamde "indicatorenlijst" gehanteerd. Een aantal van de op deze indicatorenlijst voorkomende punten is al aan de inlichtingendienst van het betreffende land bekend op grond van de gegevens zoals bedoeld in punt 5 b.

9. De indicatorenlijst omvat de navolgende punten:

a. Herkomst:

- (1) Geboren in een communistisch geregeerd land, maar van westerse nationaliteit;
- (2) Woonachtig geweest in een communistisch geregeerd land;
- (3) Ouders of grootouders hebben de nationaliteit (gehad) van een communistisch geregeerd land.

b. Beroep:

b. Beroep:

- (1) Vrij beroep of beroep waarbij men veel moet reizen.
- (2) Beroep in wetenschap of techniek.
- (3) Beroep waarin men toegang heeft tot gerubriceerde gegevens.

c. Relaties:

- (1) Gehuwd met een persoon uit een communistisch geregeerd land en/of familie in een dergelijk land.
- (2) Handelscontacten, culturele contacten of correspondentie i.v.m. hobby met personen uit een communistisch geregeerd land.
- (3) Familie of kennissen die toegang hebben tot gerubriceerde gegevens.

d. Politieke instelling: sympathieën voor het communisme of bedenkingen tegen de westelijke politiek.

e. Persoonlijke omstandigheden: omstandigheden die iemands stabiliteit ongunstig kunnen beïnvloeden en/of hem/haar kwetsbaar kunnen maken voor chantage.

10. Recrutering en benadering. Aan de eigenlijke recrutering gaat nog een benaderingsproces vooraf. De toegepaste benaderingstechniek is niet bij alle personen dezelfde. Te onderscheiden zijn een benadering op langere termijn en een benadering op korte termijn.

11. Benadering op

11. Benadering op langere termijn. Ten aanzien van buitenlanders die langere tijd in een communistisch geregeerd land verblijven of die daar regelmatig verblijven, wordt soms een verfijndere techniek van benadering toegepast, omdat men in deze gevallen de gelegenheid heeft om de benadering goed voor te bereiden en zelfs speciaal aan te passen aan het karakter en de specifieke belangstellingssferen van de bezoeker. In deze gevallen is het vaak zeer moeilijk om te onderkennen dat men in de belangstelling staat van een inlichtingendienst. Geleidelijk en bijna ongemerkt kan men in een situatie gebracht worden waarin recrutering uiteindelijk bijna onontkoombaar is.

12. Benadering op korte termijn. Ten aanzien van de gelegenheidsbezoeker die slechts kort in een communistisch geregeerd land verblijft, verloopt het benaderingsproces vaak minder subtiel, zoals bijvoorbeeld door het betrokken doen raken bij een verkeersongeval of het aansporen tot verboden handel of smokkel.

13. Enige mogelijke benaderingstechnieken zijn:

- a. Het dreigen met gevangenisstraf, bijvoorbeeld in verband met een verkeersongeval, verboden handel of smokkel.
- b. Een tegenprestatie verlangen voor verleende diensten, bijvoorbeeld het bespoedigen van de procedure bij een huwelijk met een persoon uit een communistisch geregeerd land, het kwijtschelden van een boete voor een verkeers-overtreding. N.b.: de naleving van de verkeersregels wordt zeer streng gecontroleerd.
- c. Het gebruik maken van uitlatingen tegenover "gewone" burgers van het bezochte land.
- d. Het op heterdaad betrappen van een bezoeker die foto's maakt van objecten die niet gefotografeerd mogen worden.

e. Het inspelen op

[REDACTED]

- e. Het inspelen op gebleken sympathieën voor het communisme of het socialisme.
- f. Chantage op grond van persoonlijke omstandigheden, bijvoorbeeld buitenechtelijke relaties, homoseksuele relaties, drankmisbruik, drugsgebruik of een slechte financiële situatie.
- g. Het laten winnen van een prijsvraag waarbij de gewonnen prijs bestaat uit een vakantiereis naar een communistisch geregeerd land.
- h. Een ontmoeting met personen die "toevallig" dezelfde hobby's of interessen hebben.

14. Ter illustratie van wat er kan gebeuren tijdens een verblijf in een communistisch geregeerd land, dient het hier volgende relaas van de gebeurtenissen die een KLu militair zijn overkomen toen hij in de zomer van 1979 samen met zijn echtgenote een familiebezoek aflegde in Polen en de DDR en hij op zijn terugreis naar Nederland werd aangehouden op beschuldiging van militaire spionage voor een westerse mogendheid.

15. Dat de inlichtingendiensten van communistisch geregeerde landen zich bij hun operationele en controlerende activiteiten niet beperken tot hooggeplaatste personen of personen die "veel weten", moge blijken uit het feit dat de betrokken KLu militair laag in rang was en gezien zijn functie geen kennis nam van hoger dan Confidentieel geclassificeerde gegevens.

ERVARINGEN VAN EEN

ERVARINGEN VAN EEN KLU MILITAIR TIJDENS EEN
VERBLIJF IN EEN COMMUNISTISCH GEREGEERD LAND

CONTACTEN VAN BETROKKE NE MET PERSONEN AFKOMSTIG UIT
COMMUNISTISCH GEREGEERDE LANDEN

16. De betrokken militair (nader aan te duiden met "A") is in 1974 opgekomen voor eerste oefening bij de KLu. Na enige tijd met groot verlof geweest te zijn, is hij in 1976 als vrijwillig nadienende weer in dienst getreden bij de KLu.

17. Tijdens een bezoek aan een "Open Dag" van de RAF te Gütersloh in 1975 - A had als hobby onder meer het "spotten" van vliegtuigen - heeft hij daar kennis gemaakt met een Duits meisje. (Nader aan te duiden met "B").

18. De ouders van het meisje waren in 1958 vanuit het Oostblok naar de BRD gevlucht en hadden zich in Gütersloh gevestigd. De geboorteplaatsen van de ouders liggen in dat deel van Oost-Pruisen dat nu deel uitmaakt van Polen. Haar ouders zijn altijd contact blijven onderhouden - schriftelijk, telefonisch en door het afleggen van bezoeken - met de in de DDR en Polen achtergebleven familie, o.a. woonachtig in Merseburg.

19. Vóórdat A in 1977 met het Duitse meisje in het huwelijk trad, was hij reeds in de zomer van dat jaar met haar voor familiebezoek naar een oom en tante van haar in Merseburg gereisd. Hij had daartoe toestemming verzocht en verkregen van BDL.

20. In mei 1978 werd aan A wederom toestemming verleend zijn verlof in de DDR door te brengen. Voorafgaand aan de

reizen werd A volgens

reizen werd A volgens voorschrift gebriefed en bij terugkeer door het HBIV van zijn onderdeel gedebriefed.

21. Op grond van zijn "AYG contacten" was A inmiddels L(0) geïndiceerd.

22. In 1979 vroeg A wederom toestemming om zijn verlof in het Oostblok te mogen doorbrengen; nu voor een bezoek aan de DDR en Polen, in de periode van 24 juni t/m 12 juli 1979. Ook toen werd hij weer door zijn HBIV vooraf gebriefed.

GEBEURTENISSEN TIJDENS HET VERBLIJF IN POLEN EN DE DDR

23. Op vrijdag 22 juni 1979 vertrok A met zijn echtgenote en (inmiddels geboren) kind per auto naar Gütersloh. Vandaar zijn zij zonder het kind (dat bij de ouders van de vrouw in Gütersloh achterbleef) op zondag 24 juni doorgereisd naar de DDR, naar de eerder genoemde oom en tante van B te Merseburg. Bij de grenspassage BRD/DDR duurde het langer dan in voorgaande gevallen vóórdat A zijn paspoort terugkreeg - circa een half uur - en later viel het A op dat er in het paspoort geen stempel was gezet waaruit bleek dat hij met zijn auto de DDR was binnengereisd. E.e.a. zoals normaal gebruikelijk. De bagage werd overigens niet gecontroleerd.

24. Na aankomst te Merseburg meldde A zich binnen de daartoe voorgeschreven termijn van 24 uur bij de Volkspolizei. Hierbij deden zich geen problemen voor.

25. Tot zondag 1 juli verbleven zij bij de oom en tante te Merseburg. Behoudens het feit dat A eenmaal de indruk had tijdens een autoritje in de omgeving gevolgd te zijn, deden zich tijdens dit verblijf geen problemen voor.

26. Vervolgens zijn zij op die dag, vergezeld van oom en

tante, per auto naar

tante, per auto naar Polen vertrokken om daar enige andere familieleden van B te bezoeken. Bij de grenspassage DDR/Polen, alsook gedurende het verblijf in Polen deden zich geen bijzonderheden voor.

27. Tijdens de terugreis vanuit Polen naar de DDR, op dinsdag 10 juli, overkwam het gezelschap in Polen een ongeval - hierbij waren geen derden betrokken - waarbij de auto ernstig werd beschadigd. Besloten werd om voorzichtig door te rijden naar Merseburg. Aldaar aangekomen werd echter geconstateerd dat de auto zodanig beschadigd was, dat verder doorrijden naar Nederland niet verantwoord was. Bij de Staatliche Versicherung der DDR werd melding gemaakt van het feit dat de auto in de DDR zou achterblijven en dat deze middels de ANWB naar Nederland zou worden gerepatrieerd. Dit om te voorkomen dat er problemen zouden ontstaan wegens het ongeoorloofd invoeren van de auto in de DDR. Ondanks een verzoek daartoe kreeg A van de Volkspolizei in Merseburg echter geen verklaring met betrekking tot het achterblijven van de auto.

28. Op donderdag 12 juli zijn A en zijn echtgenote 's avonds door oom en tante per auto naar Halle gebracht om van daaruit met de internationale trein naar Gütersloh in de BRD te reizen. In het station te Halle deed zich een incident voor toen de loketbeambte, bij het kopen van de kaartjes, de paspoorten ongeveer 5 minuten mee "naar achteren" nam.

DE AANHOUDING

29. Omstreeks middernacht arriveerde de trein bij de grensovergang Oebisfelde. Nadat de trein ongeveer 15 minuten had stilgestaan, ging A eens op onderzoek uit. Hem bleek dat er buiten met honden werd gepatrouilleerd, dat leden van de grensbewakingstroepen over het dak van de trein liepen en dat de trein-toiletten werden gecontroleerd.

30. Vervolgens werden

30. Vervolgens werden de paspoorten van de reizigers gecontroleerd. A en B kregen hun paspoorten echter niet terug en de controlerende beamte zei: "Er is iets niet in orde, uw verblijfsvergunning loopt tot en met de 12^e en u bent nu, de 13^e, nog in de DDR. (Het was inmiddels vrijdag 13 juli geworden, omstreeks 01.00 uur).

31. Beiden moesten, onder bewaking, de trein verlaten en werden gescheiden van elkaar in getraliede kamers opgesloten. Na ongeveer een half uur werd A uit zijn kamer gehaald en hij moest aan drie personen in burger uitleg geven over het feit dat A en B ondanks het verstrijken van de verblijfsvergunning, toch nog in de DDR waren.

32. Vervolgens werden zij onder bewaking van politiefunctionarissen, ieder in een aparte auto, op transport gesteld. Tijdens een sanitaire stop voor A bleven de bewakers met getrokken pistool bij hem staan; zij waarschuwden hem om niet weg te lopen, daar er anders op hem geschoten zou worden.

33. Vragen van A over het waarom van dit alles en het doel van de reis, werden niet beantwoord.

34. De reis duurde ongeveer 3 uren en A kon, mede aan de hand van de bewegwijzering, concluderen dat de bestemming Oost-Berlijn was. Hem was opgevallen dat er abnormaal veel politieauto's en -motoren langs de route stonden.

35. In Oost-Berlijn aangekomen werden A en zijn echtgenote - nog steeds van elkaar gescheiden - een gebouw binnengeleid. Daar werden zij ontvangen door enige heren die verklaarden dat zij medewerkers waren van het Ministerium für Staatssicherheit (MfS).

36. Op de eerste

36. Op de eerste etage van dit gebouw aangekomen trof A in de kamer waar hij - naar later bleek - zou worden verhoord, wederom een persoon aan die zich voorstelde als medewerker van de Staatssicherheidsdienst en die zei dat hij graag eens met A wilde praten. Hij voegde daaraan toe: "U ziet, ook al veroorzaakt u een ongeval en verlaat u daardoor de DDR met de trein via een andere grensovergang, wij vinden u toch wel." Ook liet hij blijken dat men A al eerder had kunnen aanhouden; hij zei o.m.: "Wij hadden al langer redenen om eens met u te praten over wat u hier komt doen."

HET VERHOOR

37. Direct daarna kregen A en zijn echtgenote een ontbijt en begon het verhoor. Het was inmiddels vrijdag 13 juli, 05.30 uur, en dit eerste verhoor zou nog duren tot 20.00 uur. Hierbij bleek dat A werd beschuldigd van spionage. Daarbij "hoefde hij niets te ontkennen; dat zou alleen maar nadelig voor hem zijn, men wist toch alles al."

38. Nadat A enige uren ondervraagd was, vroeg hij om een verdediger of een vertegenwoordiger van de Nederlandse Ambassade. Hierop werd het gesprek grimmiger van toon. Geantwoord werd: "Als u een verdediger wilt hebben dan wordt dit een officieel onderzoek en een rechtszaak met tenminste 4 à 5 weken voorarrest." Ook verklaarden de ondervragers dat het niet mogelijk was de familie te waarschuwen. Toen A later ook nog eens om een tolk vroeg, verlieten de ondervragers kwaad de verhoorruiimte. De volgende dag kwam men op dit verzoek terug, wederom met het dreigement van 4 à 5 weken voorarrest. Zondag 15 juli moest A een verklaring ondertekenen dat hij van een tolk afzag. Wanneer hij later tijdens het verhoor overigens eens iets niet begreep

en om nadere uitleg

[REDACTED]

en om nadere uitleg vroeg, zei de ondervrager dat hij geen smoesjes moest ophangen, omdat hij toch schriftelijk had verklaard dat hij geen tolk nodig had.

39. Alles wat A zei werd aangetekend in "Protokollen". Deze "Protokollen" moest hij per pagina ondertekenen. (In totaal ongeveer 150 pagina's). Wanneer A meende dat iets onjuist was weergegeven, werd de tekst gewijzigd; als hij zich echter had vergist of ergens op terugkwam, werd dit op een aparte bijlage vermeld. De ondervragers hebben weleens getracht om A iets van een andere strekking dan hij had verklaard, te laten ondertekenen. Zo hadden zij b.v. opgeschreven dat hij naar een kanaal, dat in de aanvliegroute naar de vliegbasis Merseburg ligt, was gegaan omdat hij dan beter de overvliegende vliegtuigen kon observeren. Dat was echter niet juist, aangezien A had verklaard dat het een goede plaats is om te gaan zwemmen. Dit werd toen in de tekst gewijzigd. Dit onderwerp werd overigens flink uitgediept: "Waarom gingen A en B juist dáár zwemmen; waarom niet ergens anders; wat deden ze daar nog meer; wat hadden ze gezien; lagen ze op hun rug of op hun buik bij het zonnen, etc."

40. Het verhoor bleek toegespitst op twee zaken:

a. A moest toegeven dat hij voor de Luchtmacht Inlichtingen-dienst (LuID) en voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) werkte, terwijl hij alles moest vertellen over zijn spionage-opdrachten, zijn contacten, etc.

b. A moest alles vertellen wat hij over de Koninklijke Luchtmacht wist. Men wist o.a. uit de visumaanvraag, *) uit de aantekeningen uit A's agenda en uit verhoren van

de familie te Merseburg

*) Op het bij Lisonne Lindeman aangevraagde visum voor de DDR had A vermeld dat hij bij Defensie werkzaam was, omdat hij er in het verleden al eens op was geweest dat de aanduiding "rijksambtenaar" niet zou worden geaccepteerd.

de familie te Merseburg, dat A bij de KLu werkte. Ook had A zijn herkenningssplaatje bij zich en op een fototas die A bij zich had, waren verscheidene Luchtmachtstickers geplakt.

41. A werd geconfronteerd met:

- a. een intieme relatie die hij zou hebben met de tante van zijn echtgenote;
- b. de kennis die men had van een vliegtocht van A met een F-27 van de Koninklijke Luchtmacht naar Duderstadt (BRD) i.v.m. een bezoek aan het IJzeren Gordijn;
- c. de kennis die men had betreffende het meevliegen met een Bréguet Atlantic van de Koninklijke Marine tijdens een patrouillevlucht boven de Noorse en Deense wateren;
- d. de aanhouding (intussen) van de familie te Merseburg, die verklaard zouden hebben dat A bijzondere belangstelling had voor vliegtuigen;
- e. de vondst van door A gemaakte foto's van een Russische militaire heli-copter;
- f. de aanwezigheid van een Russische militaire kaart in A's auto. (Deze bleek inmiddels in Merseburg doorzocht).

42. De bovenstaande opsomming behoeft enige uitleg:

- a. De intieme relatie was een verzonnen beschuldiging, met het doel de relatie tussen A en zijn echtgenote te vertroebelen. E.e.a. was afgeleid uit het feit dat A en zijn echtgenote tijdens de reis in Polen, samen met oom en

tante in een caravan

[REDACTED]

- tante in een caravan de nacht hadden doorgebracht.
- b. De vliegtochten, genoemd onder punt 41 b en c, had A inderdaad gemaakt. Vermoedelijk wisten zijn ondervragers dit uit het verhoor van de oom en tante; ook had, tijdens het verhoor van zijn echtgenote, deze wel verteld dat haar man enige vluchten met militaire vliegtuigen had gemaakt, o.a. met een vliegtuig van de Koninklijke Marine. Men geloofde niet dat A "zomaar" was meegevlogen. Men bracht dit in verband met zijn "opdrachten".
- c. Over de trip met de Atlantic werd A langdurig ondervraagd. Men wilde weten wat de vluchtopdracht was, of er foto's gemaakt waren, welke instrumenten er aan boord waren, hoeveel bemanningsleden er waren en wat hun rang en functie was, hoe lang er gevlogen was en waar het vliegtuig gestationeerd was. Hij had geantwoord dat hij slechts had meegevlogen en derhalve alleen maar kon antwoorden dat er 10 bemanningsleden waren, dat de vlucht ongeveer 8 uren geduurd had en dat op de Vliegbasis Valkenburg gestart en geland was.
- d. De flat van de oom en tante lag aan de rand van de vliegbasis Merseburg en vanuit de flat kon A een deel van het veld overzien. Wanneer hij naar buiten keek moest hij derhalve wel vliegactiviteiten waarnemen en, gezien zijn belangstelling voor de luchtvaart, maakte hij hiervan gebruik. Deze uitleg werd door de ondervragers niet aanvaard; de situering van de flat zou voor A een goede gelegenheid zijn om zijn "spionage-opdrachten" uit te voeren.
- e. Tijdens het verblijf te Merseburg was er een helicopter enige malen laag over de flat gevlogen en A had in een opwelling een drietal foto's gemaakt. Ook had hij foto's

gemaakt van stoomlocomotieven en van dagbouw in een kolenmijn. Omtrent deze laatste onderwerpen werd hem slechts verweten dat hij "verboden zaken" had gefotografeerd, maar verder werd hier niet op ingegaan.

- f. Een (9-jarig) zoontje van oom en tante had op straat een kaart in een etui gevonden en deze kaart aan A gegeven. Op deze kaart stonden verkeerstekens verklaard in de Russische taal, een cirkeltje rond Merseburg en een streep langs de autobaan Merseburg - Berlijn, derhalve meende A dat het een normale wegenkaart was. Zijn ondervragers hielden echter vol dat het een militaire kaart was.

43. Uiteraard hadden de ondervragers ook veel belangstelling voor A's werkzaamheden. Men wist, uit aantekeningen uit zijn agenda, dat hij op een vliegbasis van de KLu werkzaam was. Men vroeg hem naar de organisatie, het aantal vliegtuigen, de werksfeer, aantallen personeel en of de vliegbasiscommandant op het onderdeel woonde. Op vragen betreffende aantallen en organisatie heeft A geen antwoord gegeven onder aanvoering dat hij zeer geïsoleerd werk deed en van deze zaken niet op de hoogte was.

44. De aantekeningen uit de agenda van A hebben overigens in het algemeen een grote rol gespeeld bij het verhoor. Alle in de agenda voorkomende namen en adressen van instanties, burens, kennissen en familieleden werden stuk voor stuk afgewerkt. Men wilde weten wie of wat zij waren, wat zij deden, welke relatie A met hen had, e.d. Zo had men veel belangstelling voor het adres van de radio-controledienst van de PTT en voor een sollicitatieadres van A voor een nieuwe werkkring na afloop van zijn verbintenis bij de KLu. Adressen van vrouwelijke kennissen werden gebruikt om aan te tonen dat hij "behalve met zijn tante, nog wel meer buitenechtelijke relaties zou hebben".

45. Bijzondere belangstelling had men voor de in de agenda voorkomende afspraken met het onderdeel-HBIV i.v.m. briefing en debriefing n.a.v. zijn reis. De ondervragers wilden weten wie hij was, hoe hij eruit zag, wat hij deed, of hij gehuwd was en kinderen had, of hij een auto had, wat voor een man het was en welke "opdrachten" hij gegeven had. A heeft slechts verteld dat hij door dit HBIV gebriefed en (voorheen reeds) gedebriefed was, op de andere vragen kon hij niet antwoorden, omdat hij niets van hem wist. Dit, plus het feit dat A ontkende "opdrachten" van het onderdeel-HBIV ontvangen te hebben, werd niet geloofd, doch eerder uitgelegd als een vorm van tegenwerking.

46. Ook betreffende de BVD en de LuID werden vragen gesteld. Over de BVD kon A niets vertellen en over de LuID wist hij alleen maar dat deze dienst in Den Haag was gevestigd en dat een aantal mensen verspreid in het land werkte. Gezien het feit dat zijn ondervragers A ervan beschuldigden "werkzaamheden" voor deze diensten te verrichten, waren ze niet tevreden met de antwoorden. A kon echter eenvoudig niets méér vertellen.

47. De schoolopleiding van A werd eveneens nadrukkelijk besproken. Men vond dat de schoolopleiding die hij had genoten niet overeenstemde met het werk dat hij voorgaf te doen en met zijn talenkennis. Verder werd niet geloofd dat hij de rang had die hij zei te hebben.

48. Ook de achtergronden van zijn echtgenote werden besproken. Men wist waar B was geboren, dat haar ouders waren gevlucht en dat tante met een DDR burger gehuwd was. Ook wilde men weten hoe A haar had leren kennen en hoe de relatie met de familie in de DDR en Polen was.

49. Op de zaken, genoemd in de punten 40 t/m 48, werd tijdens het verhoor vele malen teruggekomen en men probeerde A steeds te betrappen op tegenstrijdigheden met eerder gegeven antwoorden.

50. Verhoor echtgenote.

[REDACTED]

50. Verhoor echtgenote. B werd minder gericht ondervraagd en haar verhoren duurden dagelijks "slechts" van 11.00 uur tot 17.00 uur. Haar werden geen vragen gesteld betreffende militaire onderwerpen; meestal betroffen de vragen de aantekeningen in de agenda van haar man. Men vroeg haar welke "opdrachten" haar man had gekregen en steeds werd getracht hun wederzijds vertrouwen te ondermijnen door insinuaties over relaties van A met andere vrouwen. Er werden geen vragen gesteld over A's werk of zijn collega's en men heeft niet geprobeerd B en A tegen elkaar uit te spelen. Wel werden haar vragen gesteld over de vlucht van haar ouders naar het Westen (in 1958). Daar kon B echter niet op antwoorden, omdat zij ten tijde van deze vlucht pas 2 jaar oud was.

51. De vrijlating. Op woensdag 18 juli omstreeks 15.30 uur werden A en zijn echtgenote overgebracht naar een gevangenis in Oost-Berlijn. Omtrent de reden hiervan kregen zij geen uitleg. De ondervragers namen afscheid met de woorden: "Wij hebben niet kunnen bewijzen dat u gespioneerd heeft, maar ....." Vervolgens moest het echtpaar de bagage controleren. Zij kregen daarbij alles terug, behalve de Russische kaart, de z.g. "verboden" foto's en onderscheidingstekens van Russische uniformen die A van de familie in de DDR als souvenir had gekregen. Omstreeks 17.00 uur werden A en B onverwacht overgedragen aan functionarissen van de Nederlandse Ambassade aldaar, en vervolgens overgedragen aan het Consulaat-Generaal in West-Berlijn. Op donderdag 19 juli zijn zij per vliegtuig afgereisd; de echtgenote naar haar ouders te Gütersloh en betrokkene zelf naar Schiphol voor een eerste veiligheidsdebriefing door functionarissen van de LuID en de BVD.

OMSTANDIGHEDEN TIJDENS HET VERHOOR

52. Nadat A en zijn echtgenote in de nacht van donderdag op vrijdag (12/13 juli) naar Oost-Berlijn waren overgebracht,

begon omstreeks

[REDACTED]

begon omstreeks 05.30 uur, na een ontbijt het verhoor. Dit eerste verhoor zou voor A duren tot 20.00 uur, voor zijn echtgenote ongeveer tot 17.00 uur. Dagelijks werd A daarna (gedurende 4 dagen) van ongeveer 09.00 uur tot 18.00 uur ondervraagd en zijn echtgenote van 11.00 uur tot 17.00 uur. De laatste dag, woensdag 18 juli, duurde het verhoor van 10.30 uur tot 15.30 uur. Tijdens de verhoren werd er gepauzeerd voor de maaltijden en er waren ook korte rustpauzes.

53. A en zijn echtgenote hadden ieder hun "eigen" ondervrager. Elk der beide ondervragers ging weleens naar de andere toe om een antwoord te verifiëren. Er was nog een derde functionaris die af en toe binnenkwam en in de meeste gevallen beschuldigingen uitte, eerder dan dat hij aan het verhoor deelnam. Uit diens gedrag kon opgemaakt worden dat hij de chef was van de beide ondervragers en dat hij contact met andere instanties onderhield.

54. Tijdens de verhoren mochten A en B nimmer opstaan. Tot zondag 15 juli bleven de gordijnen gesloten en het was hen te allen tijde, tijdens de pauzes, verboden binnen 2 meter van de ramen te komen.

55. Behalve tijdens de verhoren, alsook wanneer een ondervrager de kamer voor slechts korte tijd verliet (hooguit voor 15 minuten), was er dag en nacht een gewapende bewaker op de kamer aanwezig (bij de echtgenote een bewaakster), die ook mee ging wanneer men naar het toilet ging of een bad mocht nemen.

56. Tijdens het verblijf in het gebouw te Oost-Berlijn werden A en B nimmer gelucht. Beiden hadden een aparte kamer, waarin zij zowel verhoord werden als moesten eten en slapen.

57. Zaterdag 14 juli

57. Zaterdag 14 juli werd A beloofd dat hij zondag samen met zijn echtgenote televisie mocht kijken. (in zijn kamer stond een kleuren-tv en het was hem toegestaan 's avonds tv te kijken) en eten. Zondagmiddag echter werd deze belofte weer ingetrokken, omdat hij "gelogen" zou hebben. Pas dinsdag 17 juli werd deze belofte ingelost. Vóór die tijd mocht A zijn echtgenote alleen 's avonds "welterusten" gaan wensen. A en B mochten daarbij uitsluitend Duits met elkaar spreken en ze mochten niet praten over de situatie waarin zij zich bevonden. Toen zij zich inderdaad aan deze opdracht hielden, kreeg A het verwijt dat "hij zeker nergens met zijn echtgenote over gesproken had uit angst dat zij iets verkeerd zou zeggen. Dus was hij in de ogen van de ondervragers duidelijk "fout"."

58. Wanneer A naar het toilet ging, moest hij langs de kamer waarin zijn echtgenote verhoord werd. De deur van deze kamer was in het algemeen gesloten. Eénmaal echter stond deze deur open en kon A zijn echtgenote horen huilen. Voordat hij echter de deur passeerde, werd deze door zijn bewaker gesloten, want, "hij mocht eens willen proberen haar te vermoorden!".

59. Alle bagage was bij de aanhouding op het station te Oebisfelde in beslag genomen. Hun toiletbenodigdheden kregen A en B slechts verstrekt wanneer zij zich gingen wassen. Het was niet toegestaan schone kleding aan te trekken. Een verzoek van A om de in de bagage aanwezige bederfelijke waar daaruit te verwijderen, werd genegeerd. A en B zijn niet gefouilleerd, maar de auto en de bagage bleken achteraf nauwkeurig onderzocht.

60. Voor het overige was de behandeling goed te noemen. Zij kregen goed en voldoende te eten en te drinken en er is op geen enkele manier lichamelijk geweld gebruikt.

ACTIES NA HET BEKEND WORDEN VAN DE AANHOUDING

61. Op maandag 16 juli had A de werkzaamheden op zijn onderdeel moeten hervatten. Toen hij niet terugkeerde, heeft zijn chef bij een broer van A geïnformeerd naar de reden van het wegbliven. Deze broer had inmiddels - daar het hem eveneens had bevreemd dat A nog niet was thuisgekomen - telefonisch navraag gedaan bij de ouders van B in Gütersloh. Nadat dezen op hun beurt weer contact hadden opgenomen met de familie in Merseburg, werd duidelijk dat A en zijn echtgenote bij de uitreis uit de DDR waren aangehouden.

62. De broer van A had inmiddels contact gezocht met het Ministerie van Buitenlandse Zaken, met het doel de nodige stappen te laten ondernemen om het echtpaar weer in vrijheid naar Nederland te laten terugkeren.

63. De onderdeelcommandant van A heeft via de geeïgde kanalen terstond de Nederlandse autoriteiten van het Ministerie van Defensie en van de Koninklijke Luchtmacht, alsmede van het Ministerie van Buitenlandse Zaken ingelicht. Van Defensie/KLuzijde werd daarbij aangedrongen op spoedige vrijlating en terugkeer.

64. Als resultaat van het toen volgende diplomatiek overleg tussen Nederland en de DDR, werd op woensdag 18 juli een vertegenwoordiger van de Nederlandse Ambassade in Oost-Berlijn bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken van de DDR ontboden. Hem werd medegedeeld dat er een Nederlands echtpaar was aangehouden op verdenking van militaire spionage. Bij de aanhouding zou belastend materiaal zijn aangetroffen, en aan deze vertegenwoordiger werden foto's getoond van een helicopter en van een landkaart. Volgens een verklaring van de DDR-autoriteiten bestond het belastende karakter van de getoonde foto's daaruit dat de foto's van de helicopter

gemaakt waren binnen een "Sperrgebiet" en dat op de kaart militaire objecten van de Sovjet strijdkrachten in de DDR en van de Nationale Volks Armeë waren omcirkeld.

65. Echter, "in verband met de goede betrekkingen tussen Nederland en de DDR, waren de DDR-autoriteiten bereid om van een vervolging af te zien". Wel diende er voor gezorgd te worden dat het echtpaar onverwijd de DDR zou verlaten.

66. Nog diezelfde middag werd het echtpaar overgedragen aan functionarissen van de Nederlandse Ambassade, vervolgens overgebracht naar het Consulaat-Generaal in West-Berlijn en, omdat zij niet meer via DDR-grondgebied mochten reizen, hebben zij de volgende dag West-Berlijn per vliegtuig verlaten.

67. Zodra bekend geworden was dat het echtpaar op donderdag 19 juli vanuit West-Berlijn de terugreis per vliegtuig zou aanvaarden, is door tussenkomst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken aan A (als KLu-militair) de opdracht gegeven niet naar Gütersloh te reizen - waar het echtpaar immers bij aanvang van de reis hun kind bij de ouders van B hadden achtergelaten - maar rechtstreeks naar Schiphol te vliegen voor een eerste veiligheidsdebriefing door functionarissen van de LulD en de BVD.

68. B reisde naar haar ouders in Gütersloh om hun kind op te halen.

69. Bij deze initiële debriefing gaf A een summier relaas van hetgeen hem en zijn echtgenote was overkomen. Hij was daarbij uiterst geëmotioneerd en geagiteerd. Zijn zenuwen waren duidelijk geschokt, terwijl hij enige kilo's was afgevallen en niet in staat bleek een redelijk samenhangend verhaal te produceren.

70. Gezien de toestand waarin A verkeerde, werd hij onmiddellijk daarna naar huis gebracht en overgedragen aan de onderdeelarts die hem enige dagen rust voorschreef.

71. Nadat A daarna zijn werkzaamheden op de vliegbasis weer had hervat, heeft nog een tweede uitgebreide debriefing plaatsgevonden; tevens werd toen B (inmiddels naar huis teruggekeerd) gedebriefed.

72. Uit - n.a.v. de debriefingsverslagen gevolgd - latere correspondentie op diplomatiek niveau is door de DDR- autoriteiten te kennen gegeven dat het betrokken echtpaar nimmer meer het grondgebied van de DDR mag betreden.

SLOTOPMERKINGEN

73. De veiligheidsdiensten van communistisch geregeerde landen hebben ruimere bevoegdheden en mogelijkheden dan de Nederlandse veiligheidsdiensten. Aanhouden en verhoren van verdachten is daar eenvoudiger dan in Nederland, waar de rechten van verdachten beter gewaarborgd zijn. Daarom konden A en zijn echtgenote zes dagen worden vastgehouden en verhoord, zonder dat hun juridische, consulaire of andere bijstand werd toegestaan.

74. Het is niet aannemelijk dat er sprake is geweest van een recruteringspoging. Veeleer is er sprake geweest van achterdocht van de zijde van de DDR-autoriteiten ten opzichte van reizigers die regelmatig de DDR bezoeken. Als uitvloeisel van deze achterdocht heeft de Staatssicherheidsdienst uitvoering gegeven aan haar controlerende functie. Zie de punten 4 a en 5 a).

75. Het feit dat

[REDACTED]

75. Het feit dat A nu voor de derde maal naar de DDR kwam, militair was en logeerde in een flat vanwaaruit hij uitzicht had op een militair object, had de achterdocht tegen hem versterkt. Door een noodlottige samenloop van omstandigheden verliet A nu bovendien de DDR op een andere wijze, en via een andere grensovergang dan hij de DDR was ingereisd. Dat hij ook nog in het bezit was van foto's die hij niet had mogen maken en van een kaart die hij niet in zijn bezit bleek te mogen hebben, alsmede dat hij in zijn agenda afspraken had genoteerd met de veiligheidsfunctionaris van zijn onderdeel, maakte het voor zijn achterdochtige ondervragers nog aannemelijker dat hij met een "spionage-opdracht" naar de DDR gekomen was. Bovendien is het niet onwaarschijnlijk dat de familieleden bij wie A en B hadden gelogeed, wellicht uit zelfbehoud, tijdens hun verhoor belastende verklaringen hebben afgelegd.

76. Hetgeen heeft plaatsgevonden onderstreept nog eens duidelijk de risico's die men kan lopen wanneer men naar een communistisch geregeerd land reist. De noodzaak dat onderdeels-HBIV'n een grondige veiligheidsbriefing geven aan diegenen die toch, ondanks de verhoogde risico's voor militairen, naar dergelijke landen willen reizen, is hiermede eens te meer aangetoond.

77. Een goede briefing is niet alleen van belang uit een oogpunt van beveiliging, maar ook voor de reiziger zelf, omdat hij dan wordt voorbereid op de mogelijke risico's die hij kan lopen. Ook dienen de reizigers er op gewezen te worden dat ze verdachte situaties en gebeurtenissen direct bij terugkeer dienen te melden, teneinde volgende briefings (ook aan anderen) een betere inhoud te kunnen geven.

78. Aan adspirant

[REDACTED]

78. Aan adspirant reizigers naar communistisch geregeerde landen kunnen de volgende algemene adviezen gegeven worden:

- a. Zorg dat alle vereiste reisdocumenten in orde zijn; dit geldt voor elke buitenlandse reis, maar in communistisch geregeerde landen kan men in extra moeilijkheden raken wanneer de reisdocumenten niet in orde zijn.
- b. Let er op dat de reis- en ziekteverzekering ook geldig is in communistisch geregeerde landen.
- c. Informeer nauwkeurig naar de douane-bepalingen. Indien men betraapt wordt op verboden in- of uitvoer van bepaalde producten, kan daarvoor een relatief hoge boete of betrekkelijk zware straf gegeven worden.
- d. Bespreek vooraf de hotels of andere overnachtingsgelegenheden. "Op goed geluk" reizen is aldaar niet zo eenvoudig als in West-Europa.
- e. Volg altijd de aangegeven route en wijk niet af van een eventueel vooraf overeengekomen reisschema.
- f. Volg de geldende regels en de aanwijzingen van douane, politie, etc. precies op. Na een gemaakte overtreding, ook al was die het gevolg van onwetendheid of het niet vertrouwd zijn met de situatie, kan men zonder meer aangehouden worden.
- g. Wees voorzichtig bij het contact met personen uit communistisch geregeerde landen. Deze voorzichtigheid is niet alleen geboden bij hotelpersoneel, gidsen, tolken, bus- en taxichauffeurs, maar ook bij personen die bijvoorbeeld door middel van gelijkgerichte hobby's

of interessesferen

of interessesferen een prettig persoonlijk contact tot stand weten te brengen. Indien een persoonlijk contact uitgroeit tot een intieme relatie, dan dient men zich te realiseren, dat men later eventueel geconfronteerd kan worden met compromitterend materiaal dat met behulp van verborgen camera's en/of afluisterapparatuur is vervaardigd.

- h. Men dient er extra attent op te zijn zich niet te laten provoceren door personen die beweren dat ze het niet eens zijn met het heersende regime. Doe niet mee aan politieke debatten en vermijd uitspraken die later betreurd zouden kunnen worden.
- i. Wissel valuta alleen bij officiële bureaus of bankinstellingen. Bij overtreding van deze regel kan men beschuldigd worden van zwarte handel.
- j. In verschillende hoofdsteden van Oost-Europese landen kan men westerse artikelen kopen in de zogenaamde Intershops tegen westerse valuta. Verkoop die artikelen nimmer aan burgers van het betreffende land.
- k. Neem geen "souvenirs", hoe onbetekenend ook, mee uit b.v. hotels. Hiervoor kan men beschuldigd worden van diefstal van staatseigendommen, waarop zware straffen staan.
- l. Neem geen pakjes of brieven aan van burgers uit communistisch geregeerde landen om mee te nemen naar het Westen. De inhoud kan belastend zijn.
- m. Wees voorzichtig bij het maken van foto's. Het verdient aanbeveling om bij het maken van foto's, indien mogelijk,

altijd de toestemming

altijd de toestemming van reisleader of gids te vragen. Het fotograferen van (soms onvermoede) verboden objecten kan uitgelegd worden als spionage. Fotograferen vanuit vliegtuigen is uiteraard verboden. Objecten die men in communistisch geregeerde landen zeker niet mag fotograferen, zijn:

- (1) Alles binnen een gebied van 25 tot 30 kilometer van de grens.
- (2) Alle militaire objecten en installaties (ook al staan ze op de achtergrond van een gemaakte foto), met inbegrip van voertuigen, schepen en vliegtuigen.
- (3) Havens, sluisen, stuwen, dammen, enz.
- (4) Spoorwegkruisingen en - emplacements, tunnels, bruggen, spoorwegmateriaal. e.d.
- (5) Pompstations.
- (6) Wetenschappelijke- en research-instituten.
- (7) Industrieën, fabrieken en panoramische foto's van industriegebieden.
- (8) Installaties van openbare nutsbedrijven.
- (9) Gebouwen van het post-, telegraaf- en telefoonbedrijf, radio- en televisiegebouwen, alsmede antennes van zendinstallaties.
- (10) Politie mensen en militairen.
- (11) Achterbuurten en armoedig uitziende mensen.

79. Gezien de ervaringen van de betrokken KLu-militair, kan deze lijst met adviezen thans nog uitgebreid worden:

- a. Zorg ervoor dat in de agenda die u eventueel meeneemt, geen aantekeningen betreffende uw werk voorkomen, waaruit bijvoorbeeld kan worden opgemaakt waar u werkt, wat u doet en wie uw collega's zijn. Aantekeningen uit agenda's kunnen belangrijke aanknopingspunten vormen voor een langdurig en diepgaand verhoor.
- b. Maak liever geen foto's. Afgezien van de vele objecten die niet gefotografeerd mogen worden, weet een reiziger vaak niet dat hij zich in een "Sperrgebiet" bevindt waar fotograferen verboden is.
- c. Zelfs het kijken naar vliegtuigen kan problemen opleveren.
- d. Vermijd op de visumaanvraag bij de vraag "Beroep?" in te vullen: "Militair", danwel een andere aanduiding van die strekking.
- e. Zorg ervoor dat uit niets blijkt dat u militair bent. Neem dus bijvoorbeeld geen militair paspoort mee of herkenningsplaatje en verwijder stickers die erop duiden dat u binding hebt met de krijgsmacht van uw bagage of auto.
- f. Geef achterblijvende familieleden de raad om, indien u zonder voorafgaand bericht niet op de afgesproken datum terugkeert, onverwijld uw onderdeelcommandant in te lichten, met het verzoek om stappen te ondernemen bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

80. Tenslotte wordt opgemerkt dat het voor een onderdeel-HBIV belangrijk is aantekening te houden van de gegeven

briefings, zodat

briefings, zodat vastligt dat betrokkene geweest is op de risico's die een reis naar een communistisch geregeerd land met zich mee kan brengen.

81. Het uitgebreide verslag van de gebeurtenissen en de lotgevallen die de KLu-militair en zijn echtgenote zijn overkomen, heeft niet de bedoeling om te bewijzen dat een reis naar een communistisch geregeerd land een aaneenschakeling is van ernstige risico's. Veeleer is dit bedoeld om duidelijk te maken dat onschuldig lijkende gebeurtenissen of handelingen, die in Nederland zonder ernstige gevolgen zouden blijven, voor de autoriteiten in communistisch geregeerde landen, een geheel andere betekenis kunnen hebben, met alle verstrekkende gevolgen vanden voor de betrokkene(n).

NAGEKOMEN BERICHT BEHORENDE BIJ ISAM 5/80

Afghanistan. De Sowjet-Unie heeft op de vliegbasis SHINDAND in Afghanistan mogelijk de FORGER (YAK-36) en een nieuwe "ground support fighter" gestationeerd. Het vliegveld wordt momenteel verbeterd met het oog op eventuele uitbreiding van het vliegtuigbestand in de toekomst.

Commentaar: De FORGER, waarvan er mogelijk drie op SHINDAND zijn waargenomen, opereerde tot nu toe uitsluitend binnen de Sowjet Marine lsk (AVMF) en wel hoofdzakelijk vanaf de KIEV en de MINSK. Waarschijnlijk testen de Sowjets het vliegtuig in de tactische "ground support" rol. Hoewel de FORGER een relatief beperkte "payload/combat radius" mogelijkheid bezit, kunnen VTOL-operaties wellicht hun nut bewijzen in gebieden waar geen voorbereide startbanen voorhanden zijn. Twee nieuwe Sowjet "ground support fighters" op SHINDAND vormen de eerste waarneming van dit vliegtuig buiten de Sowjet-Unie of op een operationele vliegbasis. Het tweemotorige, subsone, eenpersoonsvliegtuig, dat voornamelijk is ontworpen voor visuele aanvallen, is waarschijnlijk de voorspelde 'A-10 achtige' "ground support fighter". (Zie o.a. ISAM 3/80 Hfdst III). De bewapening bestaat uit een inwendig 30 mm kanon en tenminste 12 ophangpunten, waaraan tot 4500 kg meegevoerd kan worden. Het vliegtuig bevindt zich nog steeds in de test- en evaluatiefase en aangenomen wordt dat het de volgende "close air support" missie karakteristieken bezit:

- a - flexibele "payload/range/loiter" mogelijkheid;
- b - mogelijkheid tot opereren van onvoorbereide banen;
- c - goede reaktie mogelijkheid;
- d - korte "turnaround" tijd;
- e - gemakkelijk onderhoud.

Op SHINDAND zijn vliegtuig revetments en shelters in aanbouw en wordt een strip aangelegd voor "short take-off and landings". Aangezien van de FORGER voor zover bekend nog

nooit STOL-operaties

nooit STOL-operaties zijn waargenomen is het doel van deze strip niet geheel duidelijk. Mogelijk is ze bedoeld voor "rolling" starts van helikopters. De bouwactiviteiten en uitgebreide tentenkampen en logistieke faciliteiten die zijn waargenomen op de vliegbasis, duiden op een mogelijk langdurig verblijf van de Sowjets en zijn wellicht de voorboden van versterkingen vanuit de Sowjet-Unie. Het verschijnen van de nieuwe "ground support fighter" en de FORGER op SHINDAND wijst op de intentie van de Sowjets om enkele van hun nieuwste vliegtuigen onder-relatief veilige-Afghaanse omstandigheden uit te testen (nauwelijks of géén luchtverdediging), en kunnen mede van invloed zijn op het bepalen van de produktiesnelheid en de mate van invoering in de Sowjet lsk.